

Broedvogels van Tiengemeten in 2011

Roy Slaterus & Michel Klemann

Broedvogels van Tiengemetten in 2011

Roy Slaterus & Michel Klemann

SOVON-rapport 2012/13
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van Natuurmonumenten

Colofon

© SOVON Vogelonderzoek Nederland

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Natuurmonumenten

SOVON Vogelonderzoek Nederland
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
e-mail: info@sovon.nl

tekst: Roy Slaterus en Michel Klemann
foto's: Roy Slaterus
figuren: Dries Oomen
lay-out: Peter Eekelder

Wijze van citeren: Slaterus, R. & Klemann, M. 2012. Broedvogels van Tiengemetten in 2011. SOVON-rapport 2012/13. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

ISSN 1382-6255

Inhoud

Voorwoord	5
1. Inleiding	6
2. Gebiedsbeschrijving	7
3. Werkwijze	10
3.1. Doelstelling en inventarisatiemethode	10
3.2. Veldwerk	10
3.3. Interpretatie en verwerking van de gegevens	10
3.4. Weersomstandigheden	11
4. Resultaten	13
4.1. Tiengemeten (exclusief Blanken Slikken)	13
4.2.1. Weemoed	15
4.2.2. Griendweipolder	17
4.2.3. Weelde	18
4.2.4. Wildernis	20
5. Soortbeschrijvingen	23
6. Conclusies en aanbevelingen	43
Literatuur	49
Bijlage I	
Verspreidingskaarten vastgestelde broedvogels 2011	50

Voorwoord

Op de pont vanaf Nieuwendijk merk je het al. Hier gebeurt iets bijzonders. Al duurt de overtocht maar een paar minuten, toch lijkt het alsof je in een andere wereld terecht komt. Zeker als je, zoals in mijn geval, je eerst een weg hebt moeten banen door de drukke Randstad, langs Schiphol, Den Haag en Rotterdam. Vanaf het water heb je een prachtig uitzicht. Het Haringvliet, de Hoeksche Waard en Goeree-Overflakkee. En daar midden in, Tiengemeten. Eenmaal aan land sta je gelijk in een prachtig natuurgebied met een heel eigen ritme. Veel minder gehaast dan in de Randstad. De mensen hier weten nog wat rust is. Een heerlijk eilandgevoel. Ik zet mijn mobiele telefoon uit.

Eigenlijk is rust niet het juiste woord. Tiengemeten is immers volop in beweging. Een paar jaar geleden heeft het eiland immers een ware transformatie doorgemaakt, van landbouw naar natuur. Het patroon van akkers waarop tot voor kort gewassen werden verbouwd is nog duidelijk zichtbaar. Ook boerderijen zijn er nog. Maar echt geboerd wordt er niet meer.

Een eiland vol water en in ontwikkeling zijnde moerasachtige vegetaties. Het is heel spannend om te zien hoe de natuur het gebied opnieuw inricht. Voor een vogelaar is het een waar paradijs, want overal waar je kijkt zijn vogels. Het was een hele klus om die allemaal geteld te krijgen maar dat is gelukt. En als je de resultaten vergelijkt met die van een soortgelijke inventarisatie uit 2008, dan besef je pas echt hoe zeer Tiengemeten in beweging is. Daarover gaat dit rapport.

Roy Slaterus

Figuur 1. Een voor vogelaars niet te versmaden soort als de Steltkluut op Tiengemeten in 2011.

1. Inleiding

In het voorjaar van 2011 zijn in opdracht van Natuurmonumenten alle soorten broedvogels in een omvangrijk deel van het midden in het Haringvliet gelegen Tiengemeten gekarteerd. In dit rapport worden de resultaten van deze kartering gepresenteerd en vergeleken met oudere broedvogelgegevens, zoals van een vergelijkbare kartering uit 2008 (Vergeer & Sluijter 2008).

Het rapport start met een korte verantwoording van de kartering en een uitleg van de gehanteerde methodiek. Vervolgens worden de resultaten per deelgebied gepresenteerd en worden alle vastgestelde soorten kort besproken. In de soortteksten wordt waar mogelijk ook aandacht besteed aan het voorkomen van de soort in de regio (Haringvliet/Hoeksche Waard/Goeree-Overflakkee) en worden ook geregeld waargenomen niet-broedvogels, alsmede een aantal voormalige broedvogels van het eiland, besproken. Hierna volgt een afsluitend hoofdstuk waarin de belangrijkste feiten nog eens op een rij worden gezet en een beeld wordt geschetst van de verwachte ontwikkeling van relevante broedvogelpopulaties op Tiengemeten. In een bijlage wordt tot slot voor alle vastgestelde soorten de verspreiding van de territoria in 2011 gepresenteerd.

De inventarisatie werd uitgevoerd door Roy Slaterus en Michel Klemann, beide in dienst van SOVON Vogelonderzoek Nederland. Voorts werd de Griendweipolder gekarteerd door Natuurmonumenten-medewerker Anton Giljam, die al jaren actief is als broedvogelkarterder op het eiland. Alle verzamelde vogelwaarnemingen en de daaruit gedestilleerde territoria zijn digitaal beschikbaar middels het autoclusterprogramma van SOVON. Deze gegevens worden bewaard door zowel SOVON als Natuurmonumenten.

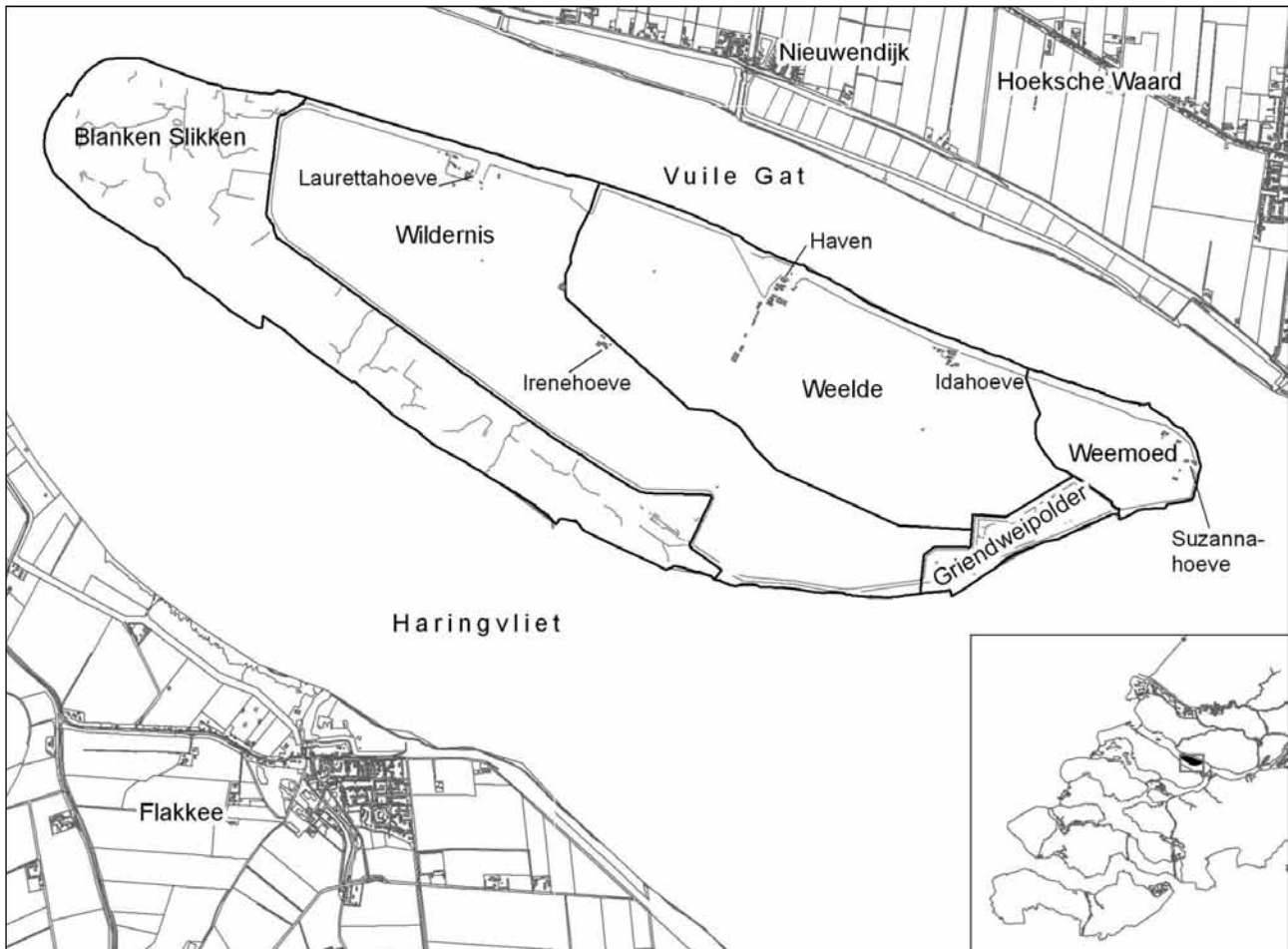
Door Natuurmonumenten werden belangrijke bijdragen geleverd aan de totstandkoming van deze broedvogelinventarisatie, onder meer door Wouter van Steenis, Eduard Reuvers, Anton Giljam, Gerwin Geertse, Helma Braat en Bob Hartog. Zij worden hartelijk bedankt voor de prettige samenwerking. Ook de vrijwilligers van het bezoekerscentrum en de beheerders van de herberg worden bedankt voor de gastvrije ontvangst. SOVON-collega's Jan-Willem Vergeer, Dries Oomen en Peter Eekelder worden eveneens bedankt voor hun bijdragen aan de totstandkoming van dit rapport en de interpretatie van de resultaten.

2. Gebiedsbeschrijving

Het Tiengemeten van tegenwoordig is onder te verdelen in een vijftal deelgebieden, namelijk Weemoed, Griendweipolder, Weelde, Wildernis en Blanken Slikken. In dit hoofdstuk worden deze deelgebieden gekarakteriseerd.

Deelgebied	Oppervlak (ha)
Weemoed	54,6
Griendweipolder	31,4
Weelde	311,2
Wildernis	376,8
Blanken Slikken	274,6
totaal	1.048,6

Figuur 2. Ligging van Tiengemeten, alsmede van de deelgebieden.

Tiengemeten ligt in het Haringvliet, een rivierarm in het mondingsgebied van Rijn, Maas en Schelde, gelegen tussen de Hoeksche Waard en Goeree-Overflakkee in Zuid-Holland. Het eiland bestond tot voor kort uit ca. 700 hectare binnendijks akkerland en ca. 300 hectare buitendijks gelegen grasgors en rietruigte. In 1993 werd door Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland besloten om Tiengemeten de bestemming van natuurontwikkelingsgebied te geven. Een projectorganisatie, bestaande uit verschillende geledingen van Rijkswaterstaat, Dienst Landelijk Gebied, Provincie Zuid-Holland, gemeente Korendijk en Natuurmonumenten, stelde plannen op voor een nieuwe inrichting. De kern daarvan was het realiseren van een grootschalig zoetwatergetijdenlandschap. De

feitelijke uitvoering ervan was een proces van lange adem, hetgeen gezien de omvang van de functiewijziging begrijpelijk is. In 2005 werden de laatste boerenbedrijven beëindigd en eind 2007 was de nieuwe inrichting in grote lijnen voltooid. In het onderstaande wordt een kort beeld geschetst van de hoedanigheid van de verschillende deelgebieden in het voorjaar van 2011.

Weemoed

Dit 54,6 hectare metende deel van Tiengemeten is gesitueerd in de uit 1780 stammende Oude Polder aan de oostzijde van het eiland. Het accent ligt hier op cultuurhistorische waarden, zoals het herstel van een oude teeltwijze voor tarwe en bloemrijk open grasland. De hier gelegen akkers

zijn hooguit één gemet groot; dat is minder dan een halve hectare. Het gebied wordt doorsneden door enkele, deels met riet omzoomde, vaarten en sloten. Voorts bevindt zich hier enige door erfbeplanting omzoomde bebouwing en een – in juni 2011 helaas door brand getroffen – herberg met camping (www.herbergtiengemetten.nl). Dwars door de Weemoed loopt de enige doorgaande verharde weg van het eiland. Voorts wordt er regelmatig gewandeld op de kruin van de dijk. In het voorjaar van 2011 vond beweiding door enkele paarden plaats. De kudde Schotse Hooglanders van elders op Tiengemeten kan de Weemoed niet bereiken.

Figuur 3. Weemoed in het voorjaar van 2011.

Griendweipolder

Met een oppervlak van 31,4 hectare is dit de kleinste onderscheiden eenheid op Tiengemeten. Het wordt beschouwd als een onderdeel van de Weemoed en bestaat uit buitendijks gesitueerd nat grasland, doorsneden door sloten en enkele plassen. De vegetatie kent plaatselijk een zilt karakter. Het gebied wordt van oudsher beweïd. In het voorjaar van 2011 liep er een kudde vleeskoeien. De Schotse Hooglanders van elders op Tiengemeten kunnen de Griendweipolder niet bereiken. Het gebied is voor het publiek niet te betreden, maar kan goed worden overzien vanaf een kijkscherm en een observatietorentje op de dijk.

Figuur 4. Het waterrijke deel van de Griendweipolder was in 2011 in trek bij Steltkluten.

Weelde

Met een oppervlak van 311,2 hectare is de Weelde een van de grotere eenheden op Tiengemeten. Het is gelegen in wat tot voort kort de Middenpolder en Benedenpolder was. Anno 2011 was de Weelde een moerasachtige kom in de klei. In het najaar en de winter staat het overgrote deel van dit gebied onder water, maar in de loop van voorjaar en zomer vallen grote delen geleidelijk aan droog. In maart en april 2011 stond het leeuwendeel van de Weelde onder water.

De drogere delen van het terrein worden gekenmerkt door een vegetatie van wilgen, Zwarte Els en bramen. In de rustigere delen van het water was sprake van een rijke vegetatie van kenmerkende planten als Veenwortel en riet. De tamelijk omvangrijke drooggevallen delen aan de noordoostzijde werden gekenmerkt door een vegetatie van riet, Harig Wilgenroosje en dergelijke. Op de dijk tussen de Weelde en het zuidoostelijk deel van de Wildernis overheerste een ruige, grazige vegetatie met plaatselijk open plekken en opslag van ruigtekruiden waaronder guldenroede.

De Weelde is voor het publiek toegankelijk via de omliggende dijken en de weg van de haven naar de vluchtheuvel. Rondom de haven bevindt zich bovendien het dorp met het bezoekerscentrum van Natuurmonumenten. De Weelde wordt veelvuldig bezocht door wandelaars en natuurliefhebbers. Grote delen van het gebied zijn toegankelijk voor de kudde Schotse Hooglanders van Tiengemeten.

Figuur 5. Vanaf de vluchtheuvel heb je een mooi uitzicht over de Weelde.

Figuur 6. Het dorp op Tiengemeten wordt omringd door de Weelde.

Wildernis

Met een oppervlakte van 376,8 hectare omvat de Wildernis een fors deel van de voormalige landbouwpolders van Tiengemeten. Dit gebiedsdeel is gesitueerd in de voormalige Mariapolder (zuidoostelijk deel) en de Brienenswaardpolder. Zoals de gebiedsnaam al aangeeft is het voorbestemd om een zo natuurlijk mogelijke eenheid te worden, waarin dankzij de in 2007 gecreëerde openingen in de dijk aan de oostgrens van de Blanken Slikken, Haringvlietwater vrij in- en uitstroomt. Desondanks is de grotendeels net wat hoger gelegen Wildernis een stuk droger dan de Weelde. Dat wil echter niet zeggen dat water er afwezig is; in het zuidoostelijk deel bevindt zich een flink oppervlak aan open water en ook elders stonden delen in het voorjaar van 2011 plas-dras. Hogere plekken zijn vaak grazig of worden gedomineerd door ruigtekruiden, zoals guldenroede.

De dijken rond de Wildernis zijn voor het publiek te betreden. Het aantal wandelaars nabij de haven en de bebouwing aan de noordzijde was duidelijk groter dan aan de – doodlopende – zuidzijde. Het hele gebied is toegankelijk voor de kudde Schotse Hooglanders van Tiengemeten.

Figuur 7. Broedende Grauwe Gans in de Wildernis in het vroege voorjaar van 2011.

Blanken Slikken

De buitendijkse verruigde opwassen aan de zuid- en westzijde van Tiengemeten luisteren naar de naam ‘Blanken Slikken’ (genoemd naar ir. Blanken) en zijn 274,7 hectare groot. Ze worden beschouwd als een onderdeel van de Wildernis. Sinds de afsluiting van het Haringvliet in 1970 is dit gebied sterk aan verruiging onderhevig. De vegetatie bestaat grotendeels uit een mix van guldenroede en Harig Wilgenroosje, doorspekt met andere hoog opgaande ruigtekruiden als Koninginnekruid, Grote Brandnetel, Haagwinde, riet, Heemst en Reuzenbalsemien. In de loop van het voorjaar wordt deze vegetatie steeds dichter. Aan de noordoostzijde en in het uiterste zuidoosten bevindt zich plaatselijk een meer vochtminnende vegetatie met Gele Lis. Grote delen van de Blanken Slikken worden echter gekenmerkt door het vrijwel ontbreken van oppervlaktewater. Plaatselijk (met name aan de zuidrand) is sprake van opslag van enig (braam) struweel en opgaand geboomte. Door de Blanken Slikken lopen enkele paden, maar die worden weinig gebruikt. Het gebied is voor het publiek voorts te overzien vanaf de dijk tussen de Wildernis en de Blanken Slikken, die over de gehele lengte te betreden is. Het gehele gebied is toegankelijk voor de kudde Schotse Hooglanders van Tiengemeten. De Blanken Slikken vielen buiten de grenzen van het in 2011 op broedvogels gekarteerde gebied; uit 2008 zijn wel gegevens bekend van dit gebied.

3. Werkwijze

3.1. Doelstelling en inventarisatiemethode

Bij het verzamelen van broedvogelgegevens in terreinen van Natuurmonumenten zijn de volgende aspecten van belang:

- verspreiding en aantal territoria van de broedvogelsoorten
- aantalsontwikkeling van de broedvogelsoorten
- relatie tussen het beheer en broedvogels

Bij het uitvoeren van het broedvogelonderzoek werd gebruik gemaakt van de door SOVON ontwikkelde Broedvogel Monitoring Project-methode (van Dijk & Boele 2011). Hierbij werden alle aanwezige broedvogelsoorten geïnventariseerd, net als in 2008 gebeurde. De verspreiding en het getalsmatige voorkomen van deze soorten zijn in kaart gebracht, waarbij duidelijk werd welke biotooptypen door deze soorten worden bezet en wat de huidige avifaunistische waarde van de deelgebieden is.

3.2. Veldwerk

Voor een optimale vergelijking met de inventarisatie uit 2008 is gekozen voor een zelfde aanpak.

Dit betekent dat de verschillende deelgebieden zesmaal in de vroege ochtend en tweemaal gedurende de avond en nacht werden bezocht. Om de bezoeken efficiënt te kunnen uitvoeren en vroeg genoeg op het eiland aanwezig te kunnen zijn werd gebruik gemaakt van overnachtingsmogelijkheden op de camping.

Het veldonderzoek vond plaats tussen 30 maart en 6 juli 2012. In totaal werden 5.810 minuten, oftewel 96,8 uur aan veldwerk door Michel Klemann en Roy Slaterus besteed in Weemoed, Weelde en Wildernis (totaal 742,6 hectare). Anton Giljam nam – net zoals in voorgaande jaren – de inventarisatie van de Griendweipolder (31,4 hectare) voor zijn rekening en besteedde daar 403 minuten aan, oftewel 6,7 uur. De gemiddelde tijdsbesteding per hectare in het gehele onderzoeksgebied (inclusief het binnendijks oppervlak aan open water) bedroeg 8,0 minuten. Dit is vergelijkbaar met de onderzoeksintensiteit van de inventarisatie uit 2008, toen gemiddeld 7,3 minuten per hectare werd besteed. In tabel 1 worden de datums en tijden van de veldbezoeken weergegeven.

Tabel 1. Datums en tijden van veldbezoeken aan Weemoed, Weelde en Wildernis. Initialen van tellers staan voor Anton Giljam (AG), Michel Klemann (MK) en Roy Slaterus (RS).

datum	tijden	minuten	tellers
4-4-2011	07:30-15:10	460	RS
13-4-2011	06:00-14:00	960	MK, RS
15-4-2011	08:20-10:10	110	AG
3-5-2011	05:30-13:30	960	MK, RS
10-5-2011	10:05-12:36	151	AG
19-5-2011	20:30-00:30	480	MK, RS
20-5-2011	06:00-13:30	900	MK, RS
28-5-2011	10:30-11:47	77	AG
14-6-2011	20:30-00:30	480	MK, RS
15-6-2011	07:30-12:30	600	MK, RS
19-6-2011	10:00-11:05	65	AG
6-7-2011	05:40-12:30	820	MK, RS

De meeste veldbezoeken in Weelde, Wildernis en Weemoed begonnen een uur à half voor zonsopgang en duurden tot ca. 14.00 uur. De af te leggen route werd aangepast aan de terreingesteldheid, de tijd van de dag en de weersomstandigheden. In de loop van het veldseizoen traden hierin veranderingen op. Sommige tereindelen stonden tijdens de eerste veldbezoeken nog onder water en konden derhalve niet betreden worden. Tijdens de inventarisaties werd gelet op territorium- en nestindicatief gedrag. Zangwaarnemingen waren het talrijkst en daardoor erg belangrijk. Waarnemingen als alarmeren, het aandragen van voedsel, afleidinggedrag, bedelende jongen en nestvondsten zijn vanzelfsprekend ook gebruikt.

3.3. Interpretatie en verwerking van de gegevens

In het veld werden de waarnemingen, voorzien van een adequate broedcode, ingetekend op kaarten. Later werden deze ingevoerd in het autoclusterprogramma van SOVON en geïnterpreteerd conform de criteria zoals beschreven in van Dijk & Boele (2011). Voordelen van dit programma zijn dat alle veldwaarnemingen digitaal beschikbaar zijn en dat de interpretatie transparant en reproduceerbaar is. De ligging van de territoria kan vervolgens eenvoudig worden weergegeven in een GIS-bestand. De verspreidingskaarten die in Bijlagen I zijn opgenomen, zijn gemaakt met behulp van het GIS-programma arc-GIS.

3.4. Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperaturen zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt ook af bij hoge temperaturen. Daarom wordt hier een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2011 gegeven aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In tabel 2 zijn enkele variabelen samengevat.

De maand **maart** kan kort worden samengevat als uitzonderlijk droog, zeer zonnig en met normale temperaturen. De gemiddelde landelijke temperatuur kwam exact overeen met het langjarig gemiddelde van 5,9 °C. Er waren echter behoorlijke regionale verschillen. In het noorden van het land was maart aan de koude kant, terwijl het in het zuiden juist zacht was. Tijdens de vaak heldere nachten kwam het regelmatig tot vorst wat normaal is voor deze tijd van het jaar. Gemiddeld over het land was maart met 13,9 mm neerslag een uitzonderlijk droge maand, tegenover een langjarig gemiddelde van 67,6 mm. In het noordwesten was de droogte het grootst. Op een aantal plaatsen viel daar slechts vijf mm neerslag. De meeste neerslag viel in het zuiden en midden. Het grootste deel van deze neerslagsom viel op 18 maart. Maart was een zeer zonnige maand, met gemiddeld over het land ruim 185 zonuren, tegen 125 normaal. In Zeeland werd de zon het meest gezien, in het noorden scheen de zon het minst. Met het hoge aantal zonuren eindigde maart op de vierde plaats in de rij van zonnigste maartmaanden sinds 1901. Op de eerste plaats in deze lijst staat maart 2003 met 199 zonuren.

In **april** lag de gemiddelde landelijke temperatuur met 12,6 °C beduidend hoger dan het langjarig gemiddelde van 8,9 °C. Het is de hoogste waarde sinds 1706 en een evenaring van het record in april 2007. Op 2 april werd in De Bilt met 23,2 °C de eerste warme dag van het jaar genoteerd. Het totale aantal warme dagen (een dag met een maximumtemperatuur van 20,0 °C of hoger) in april kwam uit op 13. Op 21 april werd met 25,0 °C nipt de eerste zomerse dag (een dag met een maximumtemperatuur van 25,0 °C of hoger) van het seizoen geregistreerd. Op 22, 23 en 24 april werd het in De Bilt ruim 26 graden, waarmee vier zomerse dagen op rij werden geregistreerd. April mag dus beschreven worden als uitzonderlijk zacht. Ook kwam in De Bilt geen enkele vorstdag voor terwijl april normaal ca. vier vorstdagen telt. April was ook een zeer droge maand, met gemiddeld over het land 11 mm neerslag, tegen 44 mm normaal. De meeste neerslag viel in het oosten en in Limburg. April was een zeer zonnige maand met gemiddeld over het land 262 zonuren, tegen 178 normaal.

Langs de kusten was de zon het meest te zien, op een aantal plaatsen 285 uren. Op de minst zonnige plaats, Maastricht, scheen de zon nog altijd 233 uren. April was hiermee een uitzonderlijke zachte, zeer zonnige en zeer droge maand.

Mei was een vrij warme maand met een gemiddelde landelijke temperatuur van 13,9 °C, tegen 12,8 °C normaal. In totaal werden in De Bilt 12 warme dagen genoteerd, tegen 10 normaal. Op drie dagen werd het zomers warm wat normaal is voor mei. Op 30 mei werd het in het zuidoosten zelfs tropisch warm (een maximumtemperatuur van 30,0 °C of hoger). De landelijk hoogste temperatuur werd gemeten in Arcen, namelijk 31,4 °C. Aan het begin van de maand koelde het tijdens de nachten fors af. In het noordoosten kwam het op uitgebreide schaal nog op drie dagen tot lichte vorst. Mei was een zonnige maand met gemiddeld over het land 266 zonuren tegen 213 uren normaal. De minst zonnige plaatsen bevonden zich in het midden en oosten van het land. Gemiddeld over het land is in mei 25 mm neerslag gevallen, tegen een langjarig gemiddelde van 61 mm. Langs de westkust en in het zuidoosten viel op een aantal plaatsen minder dan 10 mm. Het natst was het in het noordoosten met 40 tot ruim 60 mm regen. Aangezien ook maart en april zeer droge maanden waren met zonnig weer (en daardoor grote verdamping) werd voor de tijd van het jaar een record hoog potentieel neerslagtekort geregistreerd.

Figuur 8. Het voorjaar van 2011 verliep erg droog met op Tiengemeten uitgedroogde slikoever tot gevolg.

In **juni** lag de gemiddelde landelijke temperatuur op 16,0 °C, tegen een langjarig gemiddelde van 15,4 °C. De eerste dagen van de maand vormden een voortzetting van het zonnige en warme weer dat zo kenmerkend was voor de maanden ervoor. Vanaf 5 juni werd het weer wisselvallig, met op vrijwel elke dag wel regen en een temperatuur die normaal was voor de tijd van het jaar. Vanaf de 26e werd kortdurend zeer warme lucht aangevoerd. De dagen 27 en 28 juni verliepen in een groot deel van het

land tropisch. Eén tropische dag is normaal voor de maand juni. Op de 28e werd de hitte alweer uit ons land verdreven na actieve onweersbuien die in de avond over het land trokken. Hierbij viel op sommige plekken uitzonderlijk veel regen en werden hoge windsnelheden bereikt. Na de 28e lag de temperatuur opnieuw rond het langjarig gemiddelde. Juni was een natte maand met gemiddeld over het land 96 mm neerslag tegen 68 mm normaal. Door het vaak buiige karakter van de neerslag waren de maandsommen bijzonder grillig over het land verdeeld. In de droogste gebieden werd 50 tot 80 mm regen gemeten terwijl de natste plaatsen 120 tot 130 mm registreerden. In de Betuwe werd de meeste neerslag gemeten. Landelijk scheen de zon gemiddeld 219 uren tegen 201 uren normaal. De zon was het meest te zien in het Waddengebied. In het oosten en zuidoosten van het land scheen de zon het minst; Maastricht kwam niet verder dan 188 zonuren.

Juli was een zeer natte maand met weinig zon en lage temperaturen. Gemiddeld over het land viel 128 mm neerslag terwijl het langjarig gemiddelde 78 mm is. Daarmee eindigde de maand op de zesde plaats in de rij van natste julimaanden sinds 1901 (op de eerste plaats staat juli 2007). Vooral het midden en westen hadden te maken met veel regen, terwijl het in het oosten en zuiden droger bleef. De omgeving van Hoek van Holland was het natst met 214 mm neerslag. Door de vele regen nam het landelijke neerslagtekort drastisch af tot minder dan 100 mm, een normale waarde voor juli. De maand was ook koel met een gemiddelde temperatuur van 15,8 °C, bijna twee graden onder het langjarig gemiddelde van 17,7 °C. In het midden en westen zijn alleen enkele warme dagen geregistreerd en in het zuiden en oosten zijn drie zomerse dagen geteld. De landelijk hoogste temperatuur werd gemeten op 12 juli in Arcen en bedroeg 28,3 °C. Landelijk scheen de zon gemiddeld 158 uren, tegen 212 uren normaal, waarmee de maand ook een wat somber karakter had.

Tabel 2. Enkele weersvariabelen (Nederlands gemiddelde) in de periode maart-juli 2011, op basis van gegevens van het KNMI. De afkorting Ref staat voor de referentiewaarden (langjarig gemiddelde).

	gem. temp (°C)	ref	neerslag (mm)	ref	zonneshijn (%)	ref	wind (m/s)	ref
maart	5,9	5,9	13,9	67,6	50	34	4,1	5,4
april	12,6	8,9	11,1	43,9	63	43	4,1	4,6
mei	13,9	12,8	24,5	60,9	55	44	4,7	4,4
juni	16,0	15,4	96,2	68,4	43	40	4,6	4,2
juli	15,8	17,7	127,7	78,3	31	42	4,3	4,2

Veldbezoeken Tiengemeten

Het grootste deel van de veldbezoeken kon onder goede omstandigheden worden uitgevoerd. Alleen het allereerste veldbezoek werd voortijdig afgebroken als gevolg van felle regenbuien. Alle overige veldbezoeken verliepen onder gunstige omstandigheden (droog en weinig wind). De langdurige droogte van maart tot mei kan van invloed zijn geweest op de vestiging van sommige vogelsoorten; soorten die een deel van hun voedsel in de bodem vinden – zoals Grutto – ondervonden vermoedelijk hinder van de droogte.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de in het voorjaar van 2011 uitgevoerde broedvogelkartering per deelgebied besproken. Voor elk deelgebied wordt een tabel met de vastgestelde aantallen gepresenteerd. Bij het verwerken van de gegevens is speciaal aandacht besteed aan soorten van de Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels (van Beusekom et al. 2005) en de doelsoorten (broedvogels) inzake het Natura 2000-gebied Haringvliet, waar Tiengemeten deel van uitmaakt. Ten behoeve van een goede meting van de waarde van Tiengemeten en de diverse deelgebieden voor Rode Lijst-soorten is gebruik gemaakt van een eenvoudige berekening, waarbij de kwalificatie op de Rode Lijst (van 'gevoelig' tot 'ernstig bedreigd'), het aantal territoria en het oppervlak van het gebied als weegfactoren dienen. Het belang van het gebied voor Natura-2000 broedvogels wordt afgemeten aan het in de aanwijzing als doel geformuleerde aantal

broedparen voor het Haringvliet; voor dit gebied zijn instandhoudingsdoelen geformuleerd voor Bruine Kiekendief, Kluut, Bontbekplevier, Strandplevier, Zwartkopmeeuw, Grote Stern, Visdief, Dwergstern, Blauwborst en Rietzanger (SOVON & CBS 2005).

4.1. Tiengemeten (exclusief Blanken Slikken)

De 10 talrijkste broedvogels die in 2011 werden aangetroffen zijn Grauwe Gans (449 territoria), Wilde Eend (200), Meerkoet (132), Rietzanger (131), Rietgors (88), Kuifeend (84), Brandgans (74), Bergeend (58), Veldleeuwerik (58) en Krakeend (56). Onderstaande tabel toont de aantallen per soort en per deelgebied. In totaal werden in de onderzochte gebieden meer dan 2.000 territoria vastgesteld.

Tabel 3. Overzicht gevonden territoria broedvogelsoorten Tiengemeten 2011, per deelgebied en totaal. (n)=aantal territoria, (d)=dichtheid per 100 hectare. Wm=Weemoed, Gr=Griendwei, We=Weelde, Wi-Wildernis, Tot = totaal van deelgebieden.

Soort	Wm (n)	Gw (n)	We (n)	Wi (n)	Tot (n)	Wm (d)	Gw (d)	We (d)	Wi (d)	Tot (d)
	54,6 ha	31,4 ha	311,2 ha	376,8 ha	774,0 ha	n/100 ha	n/100 ha	n/100 ha	n/100 ha	n/100 ha
Dodaars	0	0	1	0	1	0,0	0,0	0,3	0,0	0,1
Fuut	0	0	10	0	10	0,0	0,0	3,2	0,0	1,3
Roerdomp	0	0	2	0	2	0,0	0,0	0,6	0,0	0,3
Knobbelzwaan	0	1	9	0	10	0,0	3,2	2,9	0,0	1,3
Grauwe Gans	3	25	89	332	449	5,5	79,6	28,6	88,1	58,0
Soepgans	0	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1
Gr. Can. Gans	1	0	0	14	15	1,8	0,0	0,0	3,7	1,9
Brandgans	0	16	15	43	74	0,0	51,0	4,8	11,4	9,6
Nijlgans	0	0	0	5	5	0,0	0,0	0,0	1,3	0,6
Bergeend	3	2	0	53	58	5,5	6,4	0,0	14,1	7,5
Krakeend	3	3	25	25	56	5,5	9,6	8,0	6,6	7,2
Wintertaling	0	0	3	2	5	0,0	0,0	1,0	0,5	0,6
Wilde Eend	8	13	40	139	200	14,7	41,4	12,9	36,9	25,8
Soepeend	0	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1
Zomertaling	0	5	11	1	17	0,0	15,9	3,5	0,3	2,2
Slobeend	1	3	22	10	36	1,8	9,6	7,1	2,7	4,7
Tafeleend	0	0	10	0	10	0,0	0,0	3,2	0,0	1,3
Kuifeend	1	7	65	11	84	1,8	22,3	20,9	2,9	10,9
Mid. Zaagbek	0	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1
Br. Kiekendief	0	0	1	1	2	0,0	0,0	0,3	0,3	0,3
Havik	0	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1
Buizerd	0	0	0	4	4	0,0	0,0	0,0	1,1	0,5
Torenvalk	0	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1
Kwartel	0	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1
Fazant	10	2	8	14	34	18,3	6,4	2,6	3,7	4,4

Soort	Wm (n)	Gw (n)	We (n)	Wi (n)	Tot (n)	Wm (d)	Gw (d)	We (d)	Wi (d)	Tot (d)
	54,6 ha	31,4 ha	311,2 ha	376,8 ha	774,0 ha	n/100 ha	n/100 ha	n/100 ha	n/100 ha	n/100 ha
Waterral	0	0	2	0	2	0,0	0,0	0,6	0,0	0,3
Porseleinhoen	0	0	3	0	3	0,0	0,0	1,0	0,0	0,4
Waterhoen	2	0	2	0	4	3,7	0,0	0,6	0,0	0,5
Meerkoet	4	6	98	24	132	7,3	19,1	31,5	6,4	17,1
Scholekster	2	4	7	5	18	3,7	12,7	2,2	1,3	2,3
Steltkluut	0	2	1	0	3	0,0	6,4	0,3	0,0	0,4
Kluut	0	0	0	4	4	0,0	0,0	0,0	1,1	0,5
Kleine Plevier	0	0	0	4	4	0,0	0,0	0,0	1,1	0,5
Bontbekplevier	0	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1
Kievit	5	9	6	36	56	9,2	28,7	1,9	9,6	7,2
Watersnip	0	1	0	0	1	0,0	3,2	0,0	0,0	0,1
Grutto	2	3	2	7	14	3,7	9,6	0,6	1,9	1,8
Tureluur	1	5	7	18	31	1,8	15,9	2,2	4,8	4,0
Kokmeeuw	0	0	0	3	3	0,0	0,0	0,0	0,8	0,4
Dwergstern	0	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1
Holenduif	1	0	2	5	8	1,8	0,0	0,6	1,3	1,0
Houtduif	2	0	5	7	14	3,7	0,0	1,6	1,9	1,8
Turkse Tortel	0	0	1	0	1	0,0	0,0	0,3	0,0	0,1
Koekoek	0	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1
Kerkuil	0	0	0	2	2	0,0	0,0	0,0	0,5	0,3
Veldleeuwerik	3	4	16	35	58	5,5	12,7	5,1	9,3	7,5
Boerenzwaluw	4	0	8	3	15	7,3	0,0	2,6	0,8	1,9
Oeverzwaluw	0	5	0	0	5	0,0	15,9	0,0	0,0	0,6
Graspieper	0	0	0	9	9	0,0	0,0	0,0	2,4	1,2
Gele Kwikstaart	0	0	0	2	2	0,0	0,0	0,0	0,5	0,3
Witte Kwikstaart	0	0	2	10	12	0,0	0,0	0,6	2,7	1,6
Winterkoning	4	0	4	6	14	7,3	0,0	1,3	1,6	1,8
Heggenmus	1	0	2	2	5	1,8	0,0	0,6	0,5	0,6
Blauwborst	0	0	3	11	14	0,0	0,0	1,0	2,9	1,8
Roodborsttapuit	0	0	0	2	2	0,0	0,0	0,0	0,5	0,3
Merel	2	0	1	5	8	3,7	0,0	0,3	1,3	1,0
Cetti's Zanger	0	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1
Sprinkhaanzanger	1	0	1	9	11	1,8	0,0	0,3	2,4	1,4
Rietzanger	7	0	53	71	131	12,8	0,0	17,0	18,8	16,9
Bosrietzanger	2	0	9	8	19	3,7	0,0	2,9	2,1	2,5
Kleine Karekiet	23	0	3	22	48	42,1	0,0	1,0	5,8	6,2
Spotvogel	0	0	0	2	2	0,0	0,0	0,0	0,5	0,3
Grasmus	4	1	6	22	33	7,3	3,2	1,9	5,8	4,3
Tuinfluit	1	0	1	13	15	1,8	0,0	0,3	3,5	1,9
Zwartkop	1	0	0	6	7	1,8	0,0	0,0	1,6	0,9
Tjiftjaf	3	0	2	7	12	5,5	0,0	0,6	1,9	1,6
Fitis	1	0	3	21	25	1,8	0,0	1,0	5,6	3,2
Gr. Vliegenvanger	0	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1
Pimpelmees	1	0	1	1	3	1,8	0,0	0,3	0,3	0,4
Koolmees	1	0	1	6	8	1,8	0,0	0,3	1,6	1,0
Ekster	1	0	2	1	4	1,8	0,0	0,6	0,3	0,5
Kauw	4	0	12	19	35	7,3	0,0	3,9	5,0	4,5
Zwarte Kraai	1	1	1	6	9	1,8	3,2	0,3	1,6	1,2

Soort	Wm (n)	Gw (n)	We (n)	Wi (n)	Tot (n)	Wm (d)	Gw (d)	We (d)	Wi (d)	Tot (d)
	54,6 ha	31,4 ha	311,2 ha	376,8 ha	774,0 ha	n/100 ha	n/100 ha	n/100 ha	n/100 ha	n/100 ha
Spreeuw	0	0	3	3	6	0,0	0,0	1,0	0,8	0,8
Ringmus	2	0	5	1	8	3,7	0,0	1,6	0,3	1,0
Vink	0	0	0	4	4	0,0	0,0	0,0	1,1	0,5
Groenling	1	0	0	0	1	1,8	0,0	0,0	0,0	0,1
Putter	1	0	3	11	15	1,8	0,0	1,0	2,9	1,9
Kneu	0	0	1	25	26	0,0	0,0	0,3	6,6	3,4
Rietgors	1	1	42	44	88	1,8	3,2	13,5	11,7	11,4
Totaal	119	119	632	1167	2.037	217,9	379,0	203,1	309,7	263,2

4.2.1. Weemoed

Tabel 4. Aantal territoria in 2008 en 2011 in de Weemoed (54,6 ha). Rode Lijst-status: 1=Gevoelig, 2=Kwetsbaar, 3=Bedreigd, 4=Ernstig bedreigd. N2000=instandhoudingsdoel als broedvogel voor N2000-gebied Haringvliet.

Soort	Weemoed 2008	Weemoed 2011	Rode Lijst status	Rode Lijst som 2011	N2000 doel
Grauwe Gans	7	3			
Grote Canadese Gans	0	1			
Nijlgans	1	0			
Bergeend	0	3			
Krakeend	3	3			
Wilde Eend	6	8			
Slobeend	1	1	2	2	
Kuifeend	1	1			
Torenavalk	1	0			
Fazant	9	10			
Waterhoen	0	2			
Meerkoet	8	4			
Scholekster	4	2			
Kievit	9	5			
Grutto	2	2	1	2	
Tureluur	1	1	1	1	
Holenduif	1	1			
Houtduif	3	2			
Ransuil	1	0	2	0	
Veldleeuwerik	6	3	1	3	
Boerenzwaluw	0	4	1	4	
Graspieper	2	0	1	0	
Gele Kwikstaart	1	0	1	0	
Winterkoning	5	4			
Heggenmus	4	1			
Merel	5	2			
Zanglijster	1	0			
Sprinkhaanzanger	0	1			
Rietzanger	0	7			Ja
Bosrietzanger	5	2			
Kleine Karekiet	16	23			

Soort	Weemoed 2008	Weemoed 2011	Rode Lijst status	Rode Lijst som 2011	N2000 doel
Grasmus	5	4			
Tuinfluitier	3	1			
Zwartkop	0	1			
Tjiftjaf	1	3			
Fitis	0	1			
Pimpelmees	1	1			
Koolmees	1	1			
Ekster	2	1			
Kauw	4	4			
Zwarte Kraai	2	1			
Huismus	2	0	1	0	
Ringmus	0	2	1	2	
Groenling	0	1			
Putter	1	1			
Rietgors	5	1			
Totaal	130	119		14	

Algemeen, Rode Lijst & Natura 2000-soorten

In de Weemoed zijn in het voorjaar van 2011 39 verschillende broedvogelsoorten aangetroffen, tegenover 36 in 2008. Soorten die wel in 2008 werden vastgesteld maar niet in 2011 waren Nijlgans, Torenavalk, Ransuil, Graspieper, Gele Kwikstaart, Zanglijster en Huismus. Nieuwkomers ten opzichte van 2008 waren Grote Canadese Gans, Bergeend, Waterhoen, Boerenzwaluw, Sprinkhaanzanger, Rietzanger, Zwartkop, Fitis, Ringmus en Groenling. Het totaal aan territoria vertoonde een lichte daling van 130 naar 119. Zes soorten staan vermeld op de Rode Lijst van de Nederlandse Broedvogels (van Beusekom et al. 2005), tegenover acht in 2008.

De Rode Lijst-waarde van de Weemoed in 2011 is berekend volgens de volgende formule: gewogen aantal Rode Lijst-soorten maal gewogen aantal Rode Lijst-territoria, gedeeld door oppervlak van het onderzoeksgebied, dus $(7 \cdot 14) / 54,6 = 1,8$. In 2008 kwam deze waarde nog uit op 3,3.

Tiengemeten maakt deel uit van het Natura 2000-gebied Haringvliet waar voor Bruine Kiekendief, Kluut, Bontbekplevier, Strandplevier, Zwartkopmeeuw, Grote Stern, Visdief, Dwergstern, Blauwborst en Rietzanger instandhoudingsdoelen inzake het voorkomen als broedvogel zijn geformuleerd (SOVON & CBS 2005). Van deze soorten werd in het voorjaar van 2011 in de Weemoed alleen Rietzanger (zeven territoria) als broedvogel vastgesteld. Dat is 1,0 % van de doelpopulatie van het Haringvliet. In 2008 werd geen enkel territorium van de doelsoorten aangetroffen.

4.2.2. Griendweipolder

Tabel 5. Aantal territoria in 2008 en 2011 in de Griendweipolder (31,4 ha). Rode Lijst-status: 1=Gevoelig, 2=Kwetsbaar, 3=Bedreigd, 4=Ernstig bedreigd. N2000=instandhoudingsdoel als broedvogel voor N2000-gebied Haringvliet.

Soort	Griendwei 2008	Griendwei 2011	Rode Lijst status	Rode Lijst som 2011	N2000 doel
Knobbelzwaan	0	1			
Grauwe Gans	11	25			
Brandgans	0	16			
Nijlgans	1	0			
Bergeend	2	2			
Krakeend	6	3			
Wilde Eend	2	13			
Zomertaling	1	5	2	10	
Slobeend	3	3	2	6	
Kuifeend	2	7			
Fazant	2	2			
Meerkoet	6	6			
Scholekster	4	4			
Steltkluut	0	2	1	2	
Kievit	7	9			
Watersnip	0	1	3	3	
Grutto	6	3	1	3	
Tureluur	3	5	1	5	
Veldleeuwerik	6	4	1	4	
Oeverzwaluw	0	5			
Graspieper	6	0	1	0	
Witte Kwikstaart	1	0			
Blauwborst	1	0			Ja
Rietzanger	1	0			Ja
Bosrietzanger	1	0			
Kleine Karekiet	1	0			
Grasmus	1	1			
Ekster	1	0			
Zwarte Kraai	1	1			
Rietgors	1	1			
Totaal	77	119		33	

Algemeen, Rode Lijst & Natura 2000-soorten

In de Griendweipolder zijn in het voorjaar van 2011 22 verschillende broedvogelsoorten aangetroffen, tegenover 25 in 2008. Soorten die wel in 2008 werden vastgesteld maar niet in 2011 waren Nijlgans, Graspieper, Witte Kwikstaart, Blauwborst, Rietzanger, Bosrietzanger, Kleine Karekiet en Ekster. Nieuwkomers ten opzichte van 2008 waren Knobbelzwaan, Brandgans, Steltkluut en Watersnip. Het totaal aan territoria steeg flink van 77 naar 119, vooral dankzij de toename van Grauwe Gans, Brandgans en Wilde Eend. Zeven soorten staan vermeld op de Rode Lijst van de Nederlandse

Broedvogels (van Beusekom et al. 2005), tegenover zes in 2008.

De Rode Lijst-waarde van de Griendweipolder in 2011 is berekend volgens de volgende formule: gewogen aantal Rode Lijst-soorten maal gewogen aantal Rode Lijst-territoria, gedeeld door oppervlak van het onderzoeksgebied, dus $(11 \cdot 33) / 31,4 = 11,6$. In 2008 kwam deze waarde nog uit op 7,4.

Tiengemeten maakt deel uit van het Natura 2000-gebied Haringvliet waar voor Bruine Kiekendief, Kluut, Bontbekplevier, Strandplevier,

Zwartkopmeeuw, Grote Stern, Visdief, Dwergstern, Blauwborst en Rietzanger instandhoudingsdoelen inzake het voorkomen als broedvogel zijn geformuleerd (SOVON & CBS 2005). Geen van deze soorten werd in het voorjaar van 2011 in de Griendweidpolder als broedvogel vastgesteld.

In 2008 werden Blauwborst (een territorium) en Rietzanger (een territorium) vastgesteld, respectievelijk 0,3% en 0,2% van de doelpopulatie van het Haringvliet.

4.2.3. Weelde

Tabel 6. Aantal territoria in 2008 en 2011 in de Weelde (311,2 ha). Rode Lijst-status: 1=Gevoelig, 2=Kwetsbaar, 3=Bedreigd, 4=Ernstig bedreigd. N2000=instandhoudingsdoel als broedvogel voor N2000-gebied Haringvliet.

Soort	Weelde 2008	Weelde 2011	Rode Lijst status	Rode Lijst som 2011	N2000 doel
Dodaars	1	1			
Fuut	28	10			
Roerdomp	0	2	3	6	
Knobbelzwaan	7	9			
Zwarte Zwaan	1	0			
Grauwe Gans	5	89			
Grote Canadese Gans	4	0			
Brandgans	0	15			
Nijlgans	1	0			
Casarca	1	0			
Bergeend	6	0			
Krakeend	15	25			
Wintertaling	2	3	2	6	
Wilde Eend	29	40			
Soepeend	2	0			
Zomertaling	3	11	2	22	
Slobeend	5	22	2	44	
Tafeleend	4	10			
Kuifeend	21	65			
Bruine Kiekendief	0	1			Ja
Fazant	9	8			
Waterral	1	2			
Porseleinhoen	0	3	2	6	
Waterhoen	3	2			
Meerkoet	179	98			
Scholekster	4	7			
Steltkluut	4	1	1	1	
Kluut	96	0			Ja
Kleine Plevier	4	0			
Kievit	52	6			
Grutto	6	2	1	2	
Tureluur	16	7	1	7	
Zwartkopmeeuw	1	0			Ja
Kokmeeuw	92	0			
Visdief	1	0	2	0	Ja
Dwergstern	1	0	2	0	Ja
Holenduif	3	2			

Soort	Weelde 2008	Weelde 2011	Rode Lijst status	Rode Lijst som 2011	N2000 doel
Houtduif	4	5			
Turkse Tortel	0	1			
Veldleeuwerik	28	16	1	16	
Boerenzwaluw	14	8	1	8	
Graspieper	6	0	1	0	
Gele Kwikstaart	1	0	1	0	
Witte Kwikstaart	3	2			
Winterkoning	8	4			
Heggenmus	2	2			
Blauwborst	8	3			Ja
Merel	3	1			
Sprinkhaanzanger	0	1			
Rietzanger	4	53			Ja
Bosrietzanger	5	9			
Kleine Karekiet	23	3			
Grasmus	8	6			
Tuinfluitter	4	1			
Zwartkop	1	0			
Tjiftjaf	0	2			
Fitis	5	3			
Pimpelmees	1	1			
Koolmees	3	1			
Ekster	2	2			
Kauw	10	12			
Zwarte Kraai	2	1			
Spreeuw	4	3			
Huismus	4	0	1	0	
Ringmus	6	5	1	5	
Putter	2	3			
Kneu	3	1	1	1	
Rietgors	12	42			
Totaal	783	632		124	

In de Weelde zijn in het voorjaar van 2011 52 verschillende broedvogelsoorten aangetroffen, tegenover 61 in 2008. Soorten die wel in 2008 werden vastgesteld maar niet in 2011 waren Zwarte Zwaan, Grote Canadese Gans, Nijlgans, Casarca, Bergeend, Soepeend, Kluut, Kleine Plevier, Zwartkopmeeuw, Kokmeeuw, Visdief, Dwergstern, Graspieper, Gele Kwikstaart, Zwartkop en Huismus. Nieuwkomers ten opzichte van 2008 waren Roerdomp, Brandgans, Bruine Kiekendief, Porseleinhoen, Turkse Tortel, Sprinkhaanzanger en Tjiftjaf. Het totaal aan territoria daalde van 783 naar 632, vooral door het verdwijnen van kolonies van Kluut en Kokmeeuw. In totaal 12 soorten staan vermeld op de Rode Lijst van de Nederlandse Broedvogels (van Beusekom et al. 2005), tegenover 15 in 2008. De Rode Lijst-waarde van de Weelde in 2011 is berekend volgens

de volgende formule: gewogen aantal Rode Lijst-soorten maal gewogen aantal Rode Lijst-territoria, gedeeld door oppervlak van het onderzoeksgebied, dus $(18 \cdot 124) / 311,2 = 7,2$. In 2008 kwam deze waarde eveneens uit op 7,2.

Tiengemeten maakt deel uit van het Natura 2000-gebied Haringvliet waar voor Bruine Kiekendief, Kluut, Bontbekplevier, Strandplevier, Zwartkopmeeuw, Grote Stern, Visdief, Dwergstern, Blauwborst en Rietzanger instandhoudingsdoelen inzake het voorkomen als broedvogel zijn geformuleerd (SOVON & CBS 2005). Drie van deze soorten werden in 2011 in de Weelde vastgesteld, tegenover zes in 2008. Opvallende is het verdwijnen van pioniersoorten en kolonievogel zoals Kluut, Zwartkopmeeuw, Visdief en Dwergstern. Van

Bruine Kiekendief (een territorium), Blauwborst (drie territoria) en Rietzanger (53 territoria) werd respectievelijk 5,0%, 1,0% en 12,6% van de doelpopulatie van het Haringvliet vastgesteld.

Voor de sterke toename van Rietzanger springt in het oog; in 2008 werden slechts vier territoria van deze soort vastgesteld.

4.2.4. Wildernis

Tabel 7. Aantal territoria in 2008 en 2011 in de Wildernis (376,8 ha). Rode Lijst-status: 1=Gevoelig, 2=Kwetsbaar; 3=Bedreigd, 4=Ernstig bedreigd. N2000=instandhoudingsdoel als broedvogel voor N2000-gebied Haringvliet.

Soort	Wildernis 2008	Wildernis 2011	Rode Lijst status	Rode Lijst som 2011	N2000 doel
Fuut	2	0			
Grauwe Gans	65	332			
Soepgans	2	1			
Grote Canadese Gans	5	14			
Brandgans	0	43			
Nijlgans	4	5			
Casarca	1	0			
Bergeend	10	53			
Krakeend	17	25			
Wintertaling	10	2	2	4	
Wilde Eend	36	139			
Soepeend	0	1			
Zomertaling	7	1	2	2	
Slobeend	15	10	2	20	
Tafeleend	1	0			
Kuifeend	7	11			
Middelste Zaagbek	0	1	1	1	
Bruine Kiekendief	1	1			Ja
Havik	0	1			
Buizerd	1	4			
Torenvalk	1	1			
Kwartel	0	1			
Fazant	12	14			
Waterral	1	0			
Porseleinhoen	3	0	2	0	
Kwartelkoning	1	0	2	0	
Meerkoet	95	24			
Scholekster	8	5			
Kluut	29	4			Ja
Kleine Plevier	6	4			
Bontbekplevier	0	1	1	1	Ja
Kievit	49	36			
Grutto	4	7	1	7	
Tureluur	22	18	1	18	
Kokmeeuw	0	3			
Dwergstern	0	1			Ja
Holenduif	3	5			
Houtduif	3	7			

Soort	Wildernis 2008	Wildernis 2011	Rode Lijst status	Rode Lijst som 2011	N2000 doel
Koekoek	1	1	2	2	
Kerkuil	1	2	2	4	
Veldleeuwerik	51	35	1	35	
Boerenzwaluw	15	3	1	3	
Graspieper	13	9	1	9	
Gele Kwikstaart	3	2	1	2	
Witte Kwikstaart	4	10			
Winterkoning	8	6			
Heggenmus	1	2			
Blauwborst	20	11			Ja
Roodborsttapuit	0	2			
Merel	2	5			
Zanglijster	1	0			
Cetti's Zanger	0	1			
Sprinkhaanzanger	1	9			
Rietzanger	39	71			Ja
Bosrietzanger	21	8			
Kleine Karekiet	10	22			
Spotvogel	1	2	1	2	
Grasmus	13	22			
Tuinfluit	4	13			
Zwartkop	2	6			
Tjiftjaf	3	7			
Fitis	3	21			
Grauwe Vliegenvanger	1	1	1	1	
Pimpelmees	0	1			
Koolmees	1	6			
Ekster	2	1			
Kauw	6	19			
Zwarte Kraai	4	6			
Spreeuw	5	3			
Huismus	3	0	1	0	
Ringmus	5	1	1	1	
Vink	6	4			
Putter	2	11			
Kneu	6	25	1	25	
Rietgors	57	44			
Totaal	736	1167		137	

Algemeen, Rode Lijst & Natura 2000-soorten

In de Wildernis zijn in het voorjaar van 2011 67 verschillende broedvogelsoorten aangetroffen, tegenover 64 in 2008. Soorten die wel in 2008 werden vastgesteld maar niet in 2011 waren Fuut, Casarca, Tafeleend, Waterral, Porseleinhoen, Kwartelkoning, Zanglijster en Huismus. Nieuwkomers ten opzichte van 2008 waren Brandgans, Soepeend, Middelste

Zaagbek, Havik, Kwartel, Bontbekplevier, Kokmeeuw, Dwergstern, Roodborsttapuit, Cetti's Zanger en Pimpelmees. Het totaal aan territoria steeg van 736 naar 1.167, vooral dankzij een toename van het aantal Grauwe Ganzen. In totaal 17 soorten staan vermeld op de Rode Lijst van de Nederlandse Broedvogels (van Beusekom et al. 2005), tegenover 18 in 2008.

De Rode Lijst-waarde van de Wildernis in 2011 is berekend volgens de volgende formule: gewogen aantal Rode Lijst-soorten maal gewogen aantal Rode Lijst-territoria, gedeeld door oppervlak van het onderzoeksgebied, dus $(22 \cdot 137) / 376,8 = 8,0$. In 2008 kwam nog uit op 13,3.

Tiengemeten maakt deel uit van het Natura 2000-gebied Haringvliet waar voor Bruine Kiekendief, Kluut, Bontbekplevier, Strandplevier, Zwartkopmeeuw, Grote Stern, Visdief, Dwergstern, Blauwborst en Rietzanger instandhoudingsdoelen inzake het voorkomen als broedvogel zijn

geformuleerd (SOVON & CBS 2005). Zes van deze soorten werden in 2011 in de Wildernis vastgesteld, tegenover vier in 2008. Van Bruine Kiekendief (een territorium), Blauwborst (11 territoria) en Rietzanger (71 territoria) werd respectievelijk 5,0%, 3,7% en 16,9% van de doelpopulatie van het Haringvliet vastgesteld. Van Kluut (vier territoria), Bontbekplevier (een territorium) en Dwergstern (een territorium) ging het om respectievelijk 0,2%, 1,0% en 0,3% van de doelpopulatie op Delta-niveau.

5. Soortbeschrijvingen

In dit hoofdstuk worden alle in 2008 en 2011 in het onderzoeksgebied vastgestelde broedvogels besproken. Het gebied aangeduid als ‘binnendijks’ omvat hier de Weemoed, Weelde, Wildernis en Griendweipolder die zowel in 2008 als in 2011 werden onderzocht. Het resterende deel van het eiland – de Blanken Slikken – werd wel in 2008 maar niet in 2011 onderzocht. Ook wordt aandacht besteed aan een aantal nog niet als broedvogel op Tiengemetten vastgestelde soorten, dat in het voorjaar van 2011 wel op het eiland is waargenomen. Per soort wordt eerst het totaal aantal in 2011 vastgestelde territoria gegeven en vervolgens het aantal in de vier deelgebieden. De bijbehorende soortkaarten met territoriumstippen zijn terug te vinden in Bijlage I.

Veel soortteksten starten met een korte beschrijving van het voorkomen van de soort in de regio. Daar wordt onder verstaan: het zuidwestelijk deel van de Hoeksche Waard, het aangrenzende deel van Flakkee, de Ventjagersplaten en de Slijkplaat. Historische gegevens betreffende het voorkomen als broedvogel op Tiengemetten zijn grotendeels afkomstig uit de database van Natuurmonumenten, waarin ook gegevens van SOVON zijn opgenomen en uit eerdere broedvogelrapportages; de gegevens uit 1997 zijn afkomstig uit Vereijken (1998) en die uit 2008 uit Vergeer & Sluijter (2008).

DODAARS *Tachybaptus ruficollis* 1
Weemoed: 0 Weelde: 1 Wildernis: 0 Griendwei: 0
 De Dodaars is in de regio een schaarse broedvogel van rietgorzen, binnendijkse plassen en watergangen. De recente natuurontwikkeling op Tiengemetten lijkt te resulteren in geschikt biotoop voor deze kleine fuut. Zowel in 2008 als in 2011 werd een territorium vastgesteld in de Weelde. Of er sprake was van succesvol broeden bleef onduidelijk; er werden geen jongen waargenomen. Een uitbreiding van het aantal broedparen in Weelde en Wildernis is de komende jaren waarschijnlijk.

FUUT *Podiceps cristatus* 10
Weemoed: 0 Weelde: 10 Wildernis: 0 Griendwei: 0
 Futen broeden langs de grasgorzen van het Haringvliet en in mindere mate in binnendijkse kreken en watergangen. In 1997 broedde de soort op vier locaties buitendijks rond Tiengemetten. Nadien werden geregeld territoria vastgesteld langs de zuidrand van de Blanken Slikken, maar van daadwerkelijk broeden was in de meeste gevallen geen sprake. In het voorjaar van 2008 bleek de Fuut plotseling een tamelijk algemene broedvogel op Tiengemetten: er werden 33 paren vastgesteld,

waarvan 28 in de Weelde. In het zuidoostelijke deel van de Weelde was sprake van kolonievorming: hier werden 17 nesten op korte afstand van elkaar gevonden. Het broedsucces bleek echter aan de magere kant; er werden slechts enkele paren met jongen gezien en enkele nesten zijn overstroemd. De opleving zoals die in 2008 werd vastgesteld was drie jaar later alweer flink afgezwakt. In 2011 werden er nog 10 territoria geteld, uitsluitend in de Weelde. Aangenomen mag worden dat de soort zich hier goed weet te handhaven maar wellicht niet meer in de aantallen van de eerste jaren van de natuurontwikkeling.

GEOORDE FUUT *Podiceps nigricollis* 0
 De Geoorde Fuut is in de regio alleen bekend als schaarse doortrekker en wintergast. Tiengemetten kan deze typische broedvogel van voedselrijk ondiep zoet water wellicht kansen bieden. Tijdens de broedvogelkartering van 2011 werd de soort echter niet vastgesteld. Ook in 2008 konden geen territoria worden opgetekend, maar toen werden wel enkele waarnemingen verricht.

AALSCHOLVER *Phalacrocorax carbo* 0
 Het noordelijk Deltagebied heeft zich de laatste decennia ontwikkeld tot een eldorado voor de Aalscholver. Ook rond Tiengemetten hebben zich broedkolonies gevestigd; de dichtstbijzijnde bevindt zich sinds 1990 op een strekdam tussen Tiengemetten en de Ventjagersplaten. Gezien de actieradius van de soort kunnen ook vogels van de grote kolonie bij het Brede Water op Voorne op Tiengemetten foerageren. In het voorjaar van 2011 werden geregeld Aalscholvers op Tiengemetten gezien, maar van broeden was geen sprake. De kans op vestiging van de soort lijkt echter reëel.

ROERDOMP *Botaurus stellaris* 2
Rode Lijst: bedreigd
Weemoed: 0 Weelde: 2 Wildernis: 0 Griendwei: 0
 Een fraaie nieuwe soort voor Tiengemetten is de Roerdomp. In 2011 werden twee territoria vastgesteld, beide in de Weelde. Voor zover bekend werd de soort niet eerder als broedvogel op Tiengemetten vastgesteld. Uit het feit dat beide vogels relatief lang en vaak hun baltsroep lieten horen valt wellicht af te leiden dat ze ongepaard waren. Bij zo'n stiekeme moerasvogel blijft dat echter gissen. De soort laat zich immers maar weinig zien en nesten zijn moeilijk te vinden in lastig toegankelijk habitat. Het zou mooi zijn als de Roerdomp zich de komende jaren weet te handhaven – een mooi resultaat van de natuurontwikkeling!

KLEINE ZILVERREIGER *Egretta garzetta* 0**Rode Lijst: gevoelig**

Net als tijdens de inventarisatie van 2008 werden diverse Kleine Zilverreigers op Tiengemeten waargenomen. In maart en april ging het om hooguit een enkel exemplaar, maar later in het voorjaar werden geregeld meer dan 10 vogels geteld. Van broeden was net als in 2008 geen sprake. In dichtbegroeide delen van de Weelde (dus in de opschietende wilgen en elzen) moet dit op termijn wel mogelijk zijn.

GROTE ZILVERREIGER *Casmerodius albus* 0**Rode Lijst: gevoelig**

De Grote Zilverreiger is de laatste jaren bezig aan een spectaculaire opmars in Nederland. Het accent ligt op het winterhalfjaar, als alleen al in Zuid-Holland geregeld meer dan 200 exemplaren verblijven. Waarschijnlijk gaat het vooral om broedvogels uit Polen en Wit-Rusland, die hier voor een klein deel ook overzomereren. De enige omvangrijke broedlocatie in Nederland voor de Grote Zilverreiger ligt in de Oostvaardersplassen. Net als in het voorjaar van 2008 werden bij vrijwel elk bezoek aan Tiengemeten in 2011 Grote Zilverreigers waargenomen, zowel in de Weelde als in de Wildernis. Maximaal waren ca. 20 vogels aanwezig. Gezien de aanwezigheid van potentieel broedbiotoop en voldoende voedsel valt een vestiging van de soort als broedvogel op het eiland niet uit te sluiten. Wel dient gezegd dat broedparen buiten de Oostvaardersplassen in Nederland nog steeds zeldzaam zijn en dat ook in andere gebieden zoals de Biesbosch, waar eveneens overzomerende Grote Zilverreigers worden vastgesteld, nog steeds geen broedgevallen zijn opgemerkt. Ook elders in Noordwest-Europa is nog niet echt sprake van een uitbreiding van de broedpopulatie.

BLAUWE REIGER *Ardea cinerea* 0

Voor zover bekend heeft de Blauwe Reiger nooit gebroed op Tiengemeten. In het voorjaar van 2011 werden geregeld Blauwe Reigers opgemerkt, waaronder eenmaal een overvliegende vogel met nestmateriaal. De dichtstbijzijnde kolonies bevinden zich op ten minste vijf kilometer afstand. De kans dat de Blauwe Reiger zich de komende jaren als broedvogel zal vestigen op Tiengemeten lijkt vrij groot.

KNOBBELZWAAN *Cygnus olor* 10

Weemoed: 0 Weelde: 9 Wildernis: 0 Griendwei: 1
Knobbelzwanen zijn vrij schaarse broedvogels van waterrijke weilanden en grasgorzen in de regio. Op Tiengemeten was de soort tot voor kort een zeldzame broedvogel. In 2008 werden zeven territoria vastgesteld. Gedurende een groot deel van het voorjaar verbleven bovendien groepen van tientallen tot enkele honderden niet-broedende Knobbelzwanen in de Wildernis en vooral in de

Weelde. In 2011 was het aantal territoria gestegen tot 10, waarvan negen in de Weelde. Ook nu werden er pleisterende exemplaren op het eiland waargenomen. Een (rui)concentratie van enkele honderden verbleef later in het voorjaar op het Haringvliet ten zuidoosten van Tiengemeten.

GRAUWE GANS *Anser anser* 449

Weemoed: 3 Weelde: 89 Wildernis: 332 Griendwei: 25
De snelle groei van de populatie broedende Grauwe Ganzen in Nederland is bepaald niet aan het Haringvliet voorbij gegaan. Jaarrond zijn hier duizenden Grauwe Ganzen aanwezig. De belangrijkste broedplaatsen zijn te vinden in riet- en ruigterijke gebieden nabij open water, zoals de Scheelhoek en de Hellegatsplaten. Hier broeden jaarlijks meerdere honderden paren. De combinatie van broedgelegenheid in rietrijke, rustige gebieden en een rijke voedselbron op de grasgorzen, kreekgraslanden en een deel van de drooggevallen gronden in de omringende eilanden heeft geleid tot een jaarronde aanwezigheid van duizenden Grauwe Ganzen in en rond het Haringvliet. Op Tiengemeten broedt de soort ten minste sinds 1986 op de Blanken Slikken en later ook in de Griendweipolder. De kartering van deelgebieden van de Blanken Slikken sinds 1997 wijst op een verdubbeling van het aantal hier aanwezige broedparen in de periode 2000-2007. Op basis van deze aantallen valt echter geen totaalschatting voor het eiland in die jaren te geven. Het aantal van 612 broedpaar op Tiengemeten in het voorjaar van 2008 is vrijwel geheel gebaseerd op nestvondsten. Tijdens het veldwerk in maart en april is toen veel tijd besteed aan het vinden van nesten, met name op de Blanken Slikken. Binnendijks werden in dat jaar 'slechts' 88 paren aangetroffen. In 2011 bleek dit binnendijkse aantal te zijn opgelopen tot 449 paren. Het is onduidelijk in hoeverre er verplaatsing heeft plaatsgevonden van de Blanken Slikken naar de binnendijks gelegen gebieden, aangezien de Blanken Slikken in 2011 niet werden onderzocht. Dat de situatie binnendijks aanzienlijk verbeterd is voor deze soort staat buiten kijf. In april en begin mei werden volop families met jongen gezien. De meeste families telden drie tot zes jongen, maar uitschieters naar beneden en boven kwamen ook voor. Het broedsucces leek derhalve een stuk hoger dan in 2008 toen een groot deel van de gevonden nesten verlaten bleek te zijn: door het hoge water in de eerste decade van maart zijn toen veel nesten op de Blanken Slikken verloren gegaan. Van alle bezochte nesten werden er in 2008 slechts zes met pullen gezien. Op basis van de aanwezige paren met jongen in april en mei op en rond het eiland kon een schatting van 25-50 succesvolle paren worden gemaakt, ofwel een percentage van circa 6% van het aantal nesten. In 2011 lag dit aantal vele malen hoger. Ongetwijfeld weet de soort zich de komende jaren in fors aantal op Tiengemeten te handhaven.

Foto 9. Nest van Grauwe Gans in de Weemoed.

SOEPGANS *Anser anser forma domesticus* 1

Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:1 Griendwei:0

Het leeuwendeel van de op Tiengemeten aanwezige Grauwe Ganzen maakt een ‘raszuivere’ indruk. Er werd echter ook één territorium vastgesteld van de zogenaamde Soepgans, oftewel de gedomesticeerde vorm van de Grauwe Gans. In 2008 bedroeg het aantal nog twee.

GROTE CANADESE GANS *Branta canadensis* 15

Weemoed:1 Weelde:0 Wildernis:14 Griendwei:0

De van oorsprong uit Noord-Amerika afkomstige Grote Canadese Gans rukt snel op als broedvogel in Nederland. Rond het Haringvliet neemt de soort ook in aantal toe, met name op de Beninger- en Korendijkse Slikken en rond het Spui. Ook op de Hellegatsplaten bevindt zich een broedconcentratie. Op Tiengemeten werden in het voorjaar van 2008 12 territoria geteld, waarvan drie op de Blanken Slikken. In 2011 was het aantal in de binnendijkse gebieden gestegen naar 15; of er zich nog aanvullende territoria op de Blanken Slikken bevonden bleef onbekend. Gezien de aanwezigheid van geschikt broedhabitat valt de komende jaren een verdere toename van de Grote Canadese Gans te verwachten.

Figuur 10. Wakende Grote Canadese Gans in de Wildernis.

BRANDGANS *Branta leucopsis* 74

Weemoed:0 Weelde:15 Wildernis:43 Griendwei:16

Het Haringvliet bevindt zich in het epicentrum van de stormachtige opkomst van de Brandgans als broedvogel in Nederland: op de acht kilometer ten westen van Tiengemeten gelegen Slijkplaat broeden enkele honderden paren en elders rond het Haringvliet zijn kleine, maar groeiende broedpopulaties te vinden. De soort is vóór 2008 niet als broedvogel op Tiengemeten vastgesteld (Archief NM). In 2008 werden in en nabij de Griendweipolder vanaf eind mei een aantal paren met pullen aangetroffen. Onduidelijk was of deze vogels ter plaatse gebroed hadden of dat ze van een nabij gelegen kolonie afkomstig waren. In 2011 bleek de Brandgans wel degelijk op Tiengemeten te broeden. Maar liefst 74 paren werden aangetroffen, waarvan 43 in de Wildernis. Met name half mei werden veel paren met jongen gezien. In de meeste gevallen ging het om kleine families, met slechts twee of drie jongen. Naar verwachting zal deze soort zich de komende jaren goed weten te handhaven op Tiengemeten en zelfs verder toenemen.

Figuur 11. Een paar Brandganzen met vier jongen in de Weelde.

NIJLGANS *Alopochen aegyptiaca* 5

Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:5 Griendwei:0

De van oorsprong uit Afrika afkomstige Nijlgans is rond het Haringvliet een verspreide, maar nergens talrijke broedvogel, die sinds 1991 ook als zodanig van Tiengemeten bekend is. In 2008 werden hier 11 territoria vastgesteld, waarvan vier op de Blanken Slikken. In 2011 werden binnendijks nog vijf territoria opgetekend. Er lijkt dus sprake van een afname. Vermoedelijk zal de soort zich in klein aantal op het eiland weten te handhaven.

CASARCA *Tadorna ferruginea* 0

Deze nauw aan de Bergeend verwante soort broedt in klein aantal in Nederland. Het betreft hier waarschijnlijk (nakomelingen van) uit gevangenschap ontsnapte exemplaren, al valt niet uit te sluiten dat ook wilde exemplaren Nederland aandoen. In het Haringvliet zijn jaarrond waarnemingen bekend, maar de soort is hier geen regelmatige broedvogel.

In het voorjaar van 2008 werden op Tiengemeten twee territoria vastgesteld. In beide gevallen ging om paren, waarvan het mannetje baltsgedrag vertoonde en in de avonduren langdurig riep. Nesten of jongen werden niet gezien. In het voorjaar van 2011 werden geen exemplaren waargenomen.

BERGEEND *Tadorna tadorna* 58

Weemoed:3 Weelde:0 Wildernis:53 Griendwei:2
De Bergeend is jaarrond een karakteristieke vogel op en rond het Haringvliet. Ook op Tiengemeten is het een reguliere broedvogel. De 11 gevonden paren bij de binnendijkse kartering in 1997 bevonden zich vooral langs de dijk bij de Blanken Slikken. Anno 2008 is de verspreiding van de Bergend over Tiengemeten meer diffuus: een logisch gevolg van de toename van de hoeveelheid geschikt broedgebied. In 2008 werden binnendijks 18 paren geteld en in 2011 was dit aantal toegenomen tot 58. Deze forse toename is duidelijk het gevolg van de natuurontwikkeling die voor een verbeterde voedselsituatie en nestgelegenheid heeft gezorgd.

SMIENT *Anas penelope* 0

Deze zeer talrijk rond het Haringvliet overwinterende eend is in het zomerjaar een erg schaarse verschijning: waarschijnlijk wordt er jaarlijks in zeer kleine aantallen overzomerd, waarbij het soms tot broeden komt. In het voorjaar van 2008 werd op Tiengemeten door enkele Smienten overzomerd. Broedindicatief gedrag kon toen echter niet worden vastgesteld. Datzelfde gold voor 2011.

KRAKEEND *Anas strepera* 56

Weemoed:3 Weelde:25 Wildernis:25 Griendwei:3
De Kraakeend heeft zich in de afgelopen decennia sterk uitgebreid als broedvogel in Nederland, waarbij de noordelijke Delta (met name Haringvliet-Hollands Diep) zich steeds meer tot een hotspot ontwikkelt. Inmiddels broedt de soort op bijna alle grasgorzen en platen in het Haringvliet, en begint hij zich, getuige de ontwikkeling in Hellevoetsluis, ook in stedelijk gebied te vestigen (Klemann 2008). Op Tiengemeten broedt de Kraakeend al lange tijd in de Griendweipolder. Binnendijks en aan de noordelijk gorzen werden in 1997 14 paren geteld. In 2008 bleek de soort flink te zijn toegenomen: er werden 58 territoria geteld, waarvan 41 binnendijks. In de Weelde en op de Blanken Slikken werden enkele nesten gevonden. In 2011 werd een verdere toename geconstateerd en werden binnendijks 56 territoria opgetekend. Naast de territoria waren in de Weelde en de Wildernis gedurende een groot deel van het broedseizoen groepen van soms vele honderden Kraakeenden aanwezig, die gezamenlijk foerageerden in het ondiepe water en op de net drooggevallen gronden. Het onderscheiden van deze overzomerende vogels en de broedvogels was niet eenvoudig. Uiteindelijk zijn alle waarnemingen

van in groepen verblijvende vogels uitgesloten. Naar verwachting zal Tiengemeten zeer in trek blijven bij deze soort.

WINTERTALING *Anas crecca* 5

Rode Lijst: kwetsbaar

Weemoed:0 Weelde:3 Wildernis:2 Griendwei:0

De recent in Nederland als broedvogel sterk in aantal afgenomen Wintertaling broedt rond het Haringvliet met name op de Scheelhoek en plaatselijk op de buitendijkse gronden. De status als broedvogel op Tiengemeten is onduidelijk; in 1997 werd hij binnendijks niet vastgesteld. In 1991 en 2006 werden respectievelijk een en twee territoria gemeld in de Griendweipolder. In 2008 werden 12 territoria vastgesteld op Tiengemeten, waarvan twee in de Weelde en liefst 10 in de Wildernis. In 2011 bleven het aantal steken op vijf. De territoria zijn voornamelijk gebaseerd op roepende vogels binnen de datumgrens (mei-juni, vooral in de avonduren). Er werden geen nesten gevonden of jongen gezien. Zowel in de Weelde als in de Wildernis werden in april en begin mei ook groepen doortrekkers opgemerkt. Dat de Wintertaling profiteert van de gedaanteverwisseling van Tiengemeten, staat buiten kijf. De komende jaren moet blijken in hoeverre de soort een geregelde broedvogel zal worden.

WILDE EEND *Anas platyrhynchos* 200

Weemoed:8 Weelde:40 Wildernis:139 Griendwei:13

De Wilde Eend is de enige eendensoort die in het agrarisch gebied van Flakkee en de Hoeksche Waard talrijker lijkt te zijn dan op de gorzen en platen rond het Haringvliet. Het feit dat het aantal van 73 binnendijkse broedparen op Tiengemeten in het voorjaar van 2008 onder de 81 in 1997 in dit deel van het eiland getelde aantal lag, past binnen dit patroon. Daarmee is de Wilde Eend de enige eendensoort die binnendijks op Tiengemeten wat in aantal is afgenomen. De afname bleek echter van korte duur want in 2011 werden maar liefst 200 territoria opgetekend. Kennelijk heeft het even geduurd voordat een voor deze soort aantrekkelijk habitat ontstond. Meer dan de helft van de paren hield zich op in de Wildernis. De soort zal zich de komende jaren goed kunnen handhaven op het eiland. Een verdere toename ligt wellicht niet voor de hand.

SOEPEEND *Anas platyrhynchos forma domesticus* 1

Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:1 Griendwei:0

Eenden met kenmerken van gedomesticeerde Wilde Eenden worden onder deze noemer besproken. Slechts één paar werd in 2011 aangetroffen, namelijk in de Wildernis. Het is onwaarschijnlijk dat de Soepeend zal gaan toenemen op het eiland.

ZOMERTALING *Anas querquedula* 17**Rode Lijst: kwetsbaar***Weemoed:0 Weelde:11 Wildernis:1 Griendwei:5*

De Zomertaling is in de Noordelijke Delta een schaarse broedvogel van moerassen, grasgorzen en vochtige graslanden. In de periode 1987-2007 was de Zomertaling een onregelmatige broedvogel (1-2 paar) van de Griendweipolder en omgeving. Elders op Tiengemeten was de soort niet als broedvogel bekend. In 2008 konden 11 territoria op het eiland worden vastgesteld en in 2011 zelfs 17. Het betreft een voor de noordelijke Delta exceptioneel hoog aantal territoria. Een teken dat de natuurontwikkeling goed uitpakt voor deze Rode Lijst-soort. Het rijke voedselaanbod in de vorm van zaden en dierlijk voedsel als muggenlarven, zal een voorname rol spelen bij de aantrekkingskracht van Tiengemeten op de soort.

SLOBEEND *Anas clypeata* 36**Rode Lijst: kwetsbaar***Weemoed:1 Weelde:22 Wildernis:10 Griendwei:3*

Deze kenmerkende broedvogel van natte graslanden en ondiepe en voedselrijke open wateren broedt in de noordelijke Delta voornamelijk in vochtig grasland en buitendijks op grasgorzen en drooggevallen platen. Vóór 2008 was de soort op Tiengemeten bekend als een schaarse broedvogel van de Blanken Slikken en een vrij algemene broedvogel van de Griendweipolder. Dankzij de natuurontwikkeling heeft Tiengemeten de Slobeend duidelijk meer te bieden, getuige het aantal van 29 territoria in 2008, waarvan 24 binnendijks. In 2011 bedroeg het aantal binnendijks 36 territoria. Een stevige toename van deze kwetsbare Rode Lijst-soort.

TAFELEEND *Aythya ferina* 10*Weemoed:0 Weelde:10 Wildernis:0 Griendwei:0*

Tafeleenden zijn broedvogels van voedselrijke, ondiepe wateren. Het voedsel bestaat uit zaden, plantendelen en kleine ongewervelden en wordt veel duikend op een diepte van 1-2,5 meter bemachtigd. De Tafeleend is rond het Haringvliet een schaarse broedvogel, die alleen op de Scheelhoek jaarlijks tot broeden komt. Van Tiengemeten zijn vóór 2008 slechts enkele territoria bekend uit de periode 1986-2001. In 2008 werden vijf territoria vastgesteld en in 2011 al 10. Deze toename past in het beeld dat ook andere eenden op Tiengemeten laten zien. Gezien de aanwezigheid van geschikt broed- en foerageerhabitat lijkt het waarschijnlijk, dat de soort de komende jaren een geregelde broedvogel van Weelde en Wildernis zal zijn.

KUIFEEND *Aythya fuligula* 84*Weemoed:1 Weelde:65 Wildernis:11 Griendwei:7*

In het laatste kwart van de vorige eeuw nam de broedpopulatie van de Kuifeend rond het Haringvliet sterk toe. Het Haringvliet is bovendien

een belangrijk overwinteringsgebied. De status van de Kuifeend als broedvogel op Tiengemeten vóór 2008 is niet geheel duidelijk. Waarschijnlijk was het een regelmatige broedvogel van de poldervaarten en van de Griendweipolder, alsmede een incidentele broedvogel van de Blanken Slikken. In 2008 werden 33 territoria vastgesteld, ongetwijfeld meer dan in de voorafgaande jaren. In 2011 bleek het aantal spectaculair te zijn gestegen tot 84 territoria, waarvan 65 in de Weelde. De natuurontwikkeling pakt dus goed uit voor deze soort. Waarschijnlijk weet hij zich de komende jaren goed te handhaven.

MIDDELSTE ZAAGBEK *Mergus serrator* 1**Rode Lijst: gevoelig***Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:1 Griendwei:0*

Na het Grevelingenmeer is het Haringvliet de belangrijkste broedplaats voor de in Nederland als broedvogel erg zeldzame Middelste Zaagbek. De afgelopen jaren heeft de soort met zekerheid gebroed op de Slijkplaat en op de eilanden voor de Scheelhoek, terwijl de Korendijkse Slikken als waarschijnlijke broedlocatie te boek staan. De SOVON-database vermeldt echter geen broedgevallen op Tiengemeten. Tijdens BMP-karteringen op de Blanken Slikken werden op basis van verdachte paren en alarmerende vogels 1-2 territoria opgetekend in 1992, 1993, 1995 en 1996. Voor zover bekend zijn er nooit jongen gezien. In 2008 kon een bevestiging van de aanwezigheid van de soort niet gevonden worden. Maar in 2011 werd wel één territorium vastgesteld. Nabij de monding van de kreek werd meermalen een paar gezien, maar een nest of jongen werden niet gevonden. De kans dat de Middelste Zaagbek op het eiland tot broeden komt, is beslist niet denkbeeldig: de soort broedt in de Delta veelal in rustige plekken met ruigte en struweel nabij open water, een habitat dat op Tiengemeten voorhanden is. Het vinden van de nesten is een crime, van territoriaal gedrag is weinig sprake en jongen verschijnen meestal pas in juli; factoren die de kans op het missen van een broedgeval in de hand werken.

ZEEAREND *Haliaeetus albicilla* 0

De Zearend is als broedvogel in Nederland bezig met een opmars. Inmiddels bekende broedgebieden zijn de Oostvaardersplassen en het Lauwersmeergebied. De Biesbosch kan wellicht spoedig aan dat lijstje worden toegevoegd. Tijdens de broedvogelinventarisatie op Tiengemeten werd – opmerkelijk genoeg om 23.30 uur – op 14 juni een exemplaar opvliegend gezien uit een boom in de Wildernis. De volgende ochtend verbleef de vogel langdurig op de Blanken Slikken. Wellicht kan Tiengemeten in de toekomst een rol van betekenis gaan spelen voor deze indrukwekkende roofvogel. Of hij hier daadwerkelijk zal gaan broeden hangt af van het aanbod aan geschikte nestbomen.

BRUINE KIEKENDIEF *Circus aeruginosus* 2*Weemoed:0 Weelde:1 Wildernis:1 Griendwei:0*

De sterk aan openheid gebonden Bruine Kiekendief is de meest kenmerkende broedende roofvogel van het noordelijk Deltagebied. Rond het Haringvliet broedt de soort voornamelijk in verruigde gorzen en voormalige slikken als de Beninger Slikken, de Korendijkse Slikken en de Blanken Slikken. Het gros van de Bruine Kiekendieven op Tiengemeten broedt op de Blanken Slikken. Binnendijks is vooralsnog weinig geschikt broedhabitat aanwezig, zoals rietvelden. Een toename is hier wel te verwachten. In 2008 werd binnendijks één territorium vastgesteld en in 2011 twee. Deze bevonden zich in rietvelden in de Weelde en het zuidoosten van de Wildernis.

HAVIK *Accipiter gentilis* 1*Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:1 Griendwei:0*

De Havik is sinds kort een regelmatige broedvogel van bossen, doorgesloten grienden en verruigde schorren in het Haringvliet. De toename maakt deel uit van een areaaluitbreiding van de soort in westelijke richting. Het eerste broedgeval op de Blanken Slikken werd gemeld in 1997 (Archief Natuurmonumenten). Waarschijnlijk broedt de soort hier jaarlijks sinds 2002 jaarlijks, al blijkt dit niet uit de database. In 2008 werden op twee locaties in het zuidelijk deel van de Blanken Slikken en op één locatie in het westelijk deel van de Blanken Slikken bezette havikshorsten aangetroffen. In alle gevallen ging het om al eerder gebruikte nesten. Ook in 2011 werden regelmatig Haviken op het eiland gezien. Vermoedelijk nestelde een paar in het zuidoostelijke deel van de Wildernis, nabij de monding van de kreek. Een nest werd hier echter niet gevonden. Te verwachten valt, dat de Havik zich de komende jaren op Tiengemeten goed zal kunnen handhaven.

SPERWER *Accipiter nisus* 0

Van de geregeld binnendijks op Goeree-Overflakkee en de Hoeksche Waard broedende Sperwer zijn voor zover bekend nog nooit territoria, laat staan zekere broedgevallen, vastgesteld op Tiengemeten. Ook in 2008 en 2011 was dat niet het geval. Het bleef bij enkele losse waarnemingen.

BUIZERD *Buteo buteo* 4*Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:4 Griendwei:0*

In het laatste kwart van de vorige eeuw heeft de Buizerd zich sterk uitgebreid als broedvogel in de noordelijke Delta, waar nu in de meeste boscomplexen wordt gebroed. Op Tiengemeten broedt de soort ten minste sinds 1997 met 1-3 paar. In het voorjaar van 2008 werden drie bezette nesten gevonden, twee op de zuidelijke Blanken Slikken (med. R. Burgmans) en één op het erf van de voormalige Irenehoeve in de Wildernis. In 2011 ging het om vier bezette nesten, waarvan drie op relatief korte afstand van elkaar in de bomenrij langs

de zuidgrens van de Wildernis. Of er nog nesten waren op de Blanken Slikken bleef onbekend. Te verwachten valt dat de Buizerd zich als broedvogel op Tiengemeten zal handhaven.

TORENVALK *Falco tinnunculus* 1*Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:1 Griendwei:0*

Volgens Vereijken (1998) was de Torenvalk een reguliere broedvogel van het oude polderland op Tiengemeten. In 1997 stelde hij hier drie broedparen vast. Mede dankzij enkele voor de soort geplaatste nestkasten wist hij zich hier sindsdien te handhaven. In 2008 konden twee broedgevallen worden vastgesteld. Het is onduidelijk of de Torenvalk zich op termijn zal kunnen handhaven op het nieuwe Tiengemeten: dat zal vooral afhangen van de aanwezigheid van broedplaatsen en de hoeveelheid geschikt jachthabitat (droog en niet te zeer verruigd). In 2011 werd nog één territorium aangetroffen, bij de Irenehoeve. Op de oostpunt van het eiland werd regelmatig een exemplaar waargenomen, maar van territoriaal gedrag was hier geen sprake.

BOOMVALK *Falco subbuteo* 0**Rode Lijst: kwetsbaar**

De Boomvalk is een schaarse broedvogel van hoog geboomte en hoogspanningsmasten in de Hoeksche Waard en op Goeree-Overflakkee. De afgelopen jaren was de soort op Tiengemeten een onregelmatige broedvogel van de zuidoostelijke Blanken Slikken en van de Oude Polder (de huidige Weemoed). In 2011 werd de soort enkele keren waargenomen op Tiengemeten maar van een territorium leek geen sprake.

SLECHTVALK *Falco peregrinus* 0**Rode Lijst: gevoelig**

De Slechtvalk is al decennia een geregelde wintergast op en rond Tiengemeten, waar voor deze predator van middelgrote vogels als eenden, meeuwen en steltlopers heel wat te halen valt. Tegenwoordig kan de soort jaarrond op het eiland worden aangetroffen. Gezien de opmars van de soort als broedvogel in ons land (34 territoria in 2006, 90-100 in 2010, van Dijk et al.2008, Boele et al. 2012) valt de vestiging van de Slechtvalk als broedvogel op Tiengemeten niet uit te sluiten. Sinds 2003 broedt de soort echter regelmatig in hoogspanningsmasten rond het nabije Hellegatsplein, dat vooralsnog een betere broedlocatie is. Het is duidelijk dat Tiengemeten deel uitmaakt van het voedselterritorium van de hier broedende vogels. Mogelijk gaan ze in de toekomst toch nog dichterbij deze belangrijke voedselbron broeden, waarbij zelfs de mogelijkheid van een grondnest niet uitgesloten is (zie van Dijk et al.2008).

Figuur 12. Slechtvalk in de Wildernis; een toekomstige broedvogel?

PATRIJS *Perdix perdix* 0

Rode Lijst: kwetsbaar

De Patrijs is een kenmerkende, zij het sterk in aantal afgenomen broedvogel van de landbouwpolders van Goeree-Overflakkee en de Hoeksche Waard. Waarschijnlijk was het ook een geregelde broedvogel op Tiengemeten, waarbij de mogelijkheid dat de soort hier was uitgezet nader onderzoek verdient. De enige zekere vier territoria stammen uit 1992 (R. Burgmans, Archief NM). Nadien zijn voor zover bekend geen Patrijzen meer vastgesteld op het eiland; ten tijde van de grondige kartering van het poldergebied in 1997 was hij al verdwenen. Dat houdt in, dat de soort dus al voor het verdwijnen van de landbouwpolders het loodje had gelegd. Een direct verband met de metamorfose van het eiland is er dus niet. De kans op een hervestiging in de Weemoed is aanwezig, al is deze gelet op de landelijke afname vermoedelijk klein.

KWARTEL *Coturnix coturnix* 1

Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:1 Griendwei:0

In de landbouwpolders van Goeree-Overflakkee is de Kwartel een zeer schaarse, zij het in sommige jaren wat talrijker voorkomende broedvogel. Van Tiengemeten zijn alleen een drietal territoria in 1997 bekend, twee in tarweakkers in Polder Brienenswaard en een in de Griendweipolder (Vereijken 1998). Onbekend is of de soort geregelde tot broeden kwam op het eiland. In 2008 werd de soort niet aangetroffen. Het voorjaar van 2011 bracht opvallend veel Kwartels naar Nederland. In een vrij droog deel van de Wildernis werd één territorium vastgesteld. Op 15 juni 2011 werd bovendien een exemplaar gemeld bij de herberg op de oostpunt van het eiland (W. van Spijker, Waarneming.nl).

FAZANT *Phasianus colchicus* 34

Weemoed:10 Weelde:8 Wildernis:14 Griendwei:2

Het open polderland van de Delta vormt de grootste aaneengesloten Nederlandse regio waar de Fazant in flinke dichtheden voorkomt. Op Tiengemeten was de Fazant een kenmerkende en ongetwijfeld geregeld uitgezette soort van het polderland, die ook buitendijks op de Blanken Slikken en in de Griendweipolder tot broeden kwam. Anno 2008 bleek de Fazant met 48 territoria nog altijd tamelijk algemeen op Tiengemeten. Wel viel op dat de Weelde en Wildernis minder geschikt waren geworden; de dichtheid in de Weemoed lag met 16,5 'paar' per 100 hectare beduidend boven die van ca. drie paar per 100 hectare in de Weelde en Wildernis. De Blanken Slikken en de Griendweipolder zaten daar met ca. zes paar per 100 hectare tussenin. In 2011 was de dichtheid in de Weemoed zelfs nog wat verder toegenomen naar 18,3 'paar' per 100 hectare en was het beeld in de Griendweipolder, Weelde en Wildernis heel vergelijkbaar met 2008. Een verdere verruiging van de Weelde en Wildernis zou kunnen leiden tot een herstel van de Fazant aldaar, al is het houden van droge poten daarbij wel een belangrijke randvoorwaarde.

WATERRAL *Rallus aquaticus* 2

Weemoed:0 Weelde:2 Wildernis:0 Griendwei:0

De Waterral is rond het Haringvliet een schaarse broedvogel van natte ruigtes en rietrijke kreekoevers. De enige in het verleden vastgestelde territoria op Tiengemeten bevonden zich in het zuidoostelijk deel van de Blanken Slikken (twee in 2004) en het noordwesten van de Blanken Slikken (een in 2007). In 2008 werden vier territoria vastgesteld. Voorts werden vóór de datumgrens nog meer Waterrallen gezien en gehoord op diverse plaatsen op het eiland. Vermoedelijk is de soort in het winterhalfjaar talrijker aanwezig dan in het broedseizoen. Een verdere groei van de broedpopulatie lijkt, gezien de toename van de hoeveelheid geschikt habitat, goed mogelijk. Ook in 2011 was de soort aanwezig, ditmaal met twee territoria in de Weelde. Naar verwachting zal de Waterral zich de komende jaren op het eiland weten te handhaven of mogelijk zelfs toenemen.

PORSELEINHOEN *Porzana porzana* 3

Rode Lijst: kwetsbaar

Weemoed:0 Weelde:3 Wildernis:0 Griendwei:0

Het Porseleinhoen is een kenmerkende broedvogel van rietlanden en soortgelijke vegetaties in ondiep, voedselrijk water. Rond het Haringvliet is de soort de laatste decennia een incidentele broedvogel van met name de Scheelhoek. Op Tiengemeten werden vóór 2008 voor zover bekend nooit territoria vastgesteld. Dankzij de natuurontwikkeling op Tiengemeten heeft hij zich hier sindsdien wel weten te vestigen. In 2008 werden drie territoria vastgesteld in het

zuidwestelijk deel van de Wildernis en in 2011 bevonden zich drie territoria in de Weelde. Het broedgebied bestaat uit een tamelijk dichte ruigte van riet en Late Guldenroede, die deels onder water staat en doorsneden wordt door enkele wat diepere plassen. De kans lijkt groot dat het Porseleinhoen een geregelde broedvogel van Tiengemeten kan blijven.

KWARTELKONING *Crex crex* 0
Rode Lijst: kwetsbaar

De Kwartelkoning is in de noordelijke Delta een onregelmatige broedvogel van buitendijkse ruigtes. Op Tiengemeten was de soort alleen bekend als incidentele doortrekker in de Griendweipolder (Luitwieler et al. 1999). In het voorjaar van 2008 werd op basis van de aanwezigheid van een roepend exemplaar binnen de datumgrens een territorium vastgesteld in het uiterste zuidoosten van de Wildernis (in de voormalige Mariapolder). De vogel hield zich op in een kniehoge grazige ruigtevegetatie met diverse distels, Blauw Walstro en andere ruigtekruiden. Ook op andere mogelijk geschikte delen van het eiland is met een geluidsdrager in de avonduren naar Kwartelkoningen gezocht, maar dit leverde geen andere waarnemingen op. In 2011 werd de soort niet op Tiengemeten vastgesteld. Ook in de rest van het land was het een mager jaar voor deze soort.

WATERHOEN *Gallinula chloropus* 4
Weemoed:2 Weelde:2 Wildernis:0 Griendwei:0

Het Waterhoen is een gewone broedvogel van poldersloten en stedelijk gebied rond het Haringvliet, maar in de buitendijkse gebieden is de soort schaars. Op Tiengemeten was de soort in 1997 tamelijk schaars in de polder (acht paar), terwijl hij in het buitendijkse gebied geheel ontbrak. In 2008 bleek het Waterhoen (nog) niet geprofitteerd te hebben van de recente veranderingen: er werden slechts drie territoria vastgesteld, alle in de sloten rond het dorp. Ook in 2011 was daar nog weinig verandering in gekomen. Met vier territoria was de soort toen alleen te vinden langs de sloten van de Weemoed en rond het dorp. De komende jaren zullen uitwijzen of het Waterhoen alsnog een wat ruimere plek op het eiland weet te bezetten. De condities lijken daarvoor zeker aanwezig.

MEERKOEK *Fulica atra* 132
Weemoed:4 Weelde:98 Wildernis:24 Griendwei:6

Op Tiengemeten was de Meerkoet vóór 2008 een tamelijk schaarse broedvogel van de polder (negen paar in 1997) en de Blanken Slikken. Alleen in de Griendweipolder kwamen in een enkel jaar meer dan 10 paren tot broeden. In 2008 was het voorkomen op de Blanken Slikken en in de Griendweipolder vrijwel gelijk aan dat in voorgaande jaren, maar binnendijs was de situatie op spectaculaire wijze

veranderd: de Meerkoet bleek een van de talrijkste broedvogels op het eiland. In totaal werden er binnendijs 288 paren geteld. Overal waren de nesten te vinden, vaak eenvoudig van vorm, maar er zaten ook ware burchten tussen. Die burchtbouwers waren waarschijnlijk door schade en schande wijs geworden: veel nesten kwamen tengevolge van het wisselende waterpeil in de Weelde en Wildernis tijdens de eifase onder water te staan en gingen daardoor verloren. De hoogste dichtheid van 57,5 paar per 100 hectare werd bereikt in de Weelde, waar plaatselijk sprake was van kolonievorming op de deels drooggevalen, door dieper water omgeven gronden. In 2011 was het aantal duidelijk weer afgenomen. Met 31,5 paren per 100 hectare was de dichtheid in de Weelde nog steeds indrukwekkend. In totaal werden er 132 paren binnendijs geteld. De komende jaren zal de Meerkoet waarschijnlijk een talrijke broedvogel blijven op Tiengemeten. Voedsel is daarbij voor deze waterplanteneter geen beperkende factor. Bij een verdergaande verruiging van de vegetatie in Weelde en met name Wildernis zal waarschijnlijk wel een afname optreden door een verlies aan geschikt broedhabitat.

SCHOLEKSTER *Haematopus ostralegus* 18
Weemoed:2 Weelde:7 Wildernis:5 Griendwei:4

Op Tiengemeten bleek de Scholekster in 1997 met 24 paar op de dijken en in de polder een vrij schaarse broedvogel. De recente metamorfose van Tiengemeten heeft vooralsnog geen grote invloed op het voorkomen van de Scholekster: met een totaal van 20 territoria in 2008 is de soort ten opzichte van 1997 zelfs wat afgenomen. In 2011 bedroeg het aantal zelfs nog maar 18 paren. Opvallend is dat de spreiding van de territoria over het eiland ondanks de grote veranderingen een redelijke gelijkens vertoont met die in 1997. Duidelijk is dat de verruigde vegetatie weinig geschikt broedgebied levert voor de soort, die qua voedsel wel aan zijn trekken zal komen. De geleidelijke afname van de Scholekster past in het landelijke beeld (Ens et al. 2011).

STELTKLUUT *Himantopus himantopus* 3
Rode Lijst: gevoelig

Weemoed:0 Weelde:1 Wildernis:0 Griendwei:2
 In Nederland broeden sinds 1989 jaarlijks 0-30 paar Steltkluten, vooral in de Delta. In de noordelijke Delta is het een incidentele broedvogel van open natuurgebieden en weidevogelgraslanden. Op Tiengemeten was de soort voor zover bekend voor 2008 niet vastgesteld. In dat jaar werden vanaf 14 mei geregeld Steltkluten opgemerkt, en vanaf 27 mei waren er ook nesten aanwezig in de Weelde en oosten van het dorp. Tussen 9 en 20 juni waren er maximaal vier nesten tegelijkertijd aanwezig. Helaas zijn alle legsels mislukt, ten minste deels door het wegspoelen van de legsels. Er zijn geen

jongen grootgebracht. Ook in 2011 werd er genesteld, namelijk door ten minste twee paar in de Griendweipolder en één paar in de Weelde. Opnieuw werden geen jongen waargenomen. Het voorkomen van de Steltkluut in Nederland is weliswaar deels afhankelijk van droogte in Zuidwest-Europa, maar anderzijds duikt de soort toch geregeld op in enkele ‘kerngebieden’. Gezien het forse oppervlak aan potentieel geschikt habitat is de kans dat dit ook op Tiengemeten blijft gebeuren aanzienlijk.

Figuur 13. Een paar Steltkluten in de Griendweipolder in 2011.

KLUUT *Recurvirostra avosetta* 4

Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:4 Griendwei:0

Kluten broeden rond het Haringvliet op open, zandige platen en eilanden en kreekoevers nabij ondiep water. Locaties waar de laatste jaren meer dan 50 paar tot broeden kwamen zijn de eilanden voor de Scheelhoek, de Ventjagersplaten, de Westplaat Buitengronden bij Middelharnis en de Slijkplaat. Zelfs in deze belangrijke broedgebieden kan het aantal paren van jaar op jaar sterk schommelen. Voor 2008 was de Kluut op Tiengemeten een schaarse broedvogel van de Griendweipolder, die incidenteel ook op andere, tijdelijke geschikte locaties tot broeden kwam. In 2008 waren plots 125 paren op het eiland aanwezig, verdeeld over drie grotere en een vijftal kleine kolonies in de Weelde en in de Wildernis. De sterke toename van deze pioniervogel op Tiengemeten komt niet onverwacht: de soort koloniseert al jaren (vaak tijdelijk) geschikt nieuw habitat in de Delta. Aan deze opleving bleek al snel een einde te komen, want in 2011 werden nog slechts vier territoria aangetroffen. Het is onzeker of deze soort een regelmatige broedvogel op het eiland zal blijven. Op termijn zal de vegetatieontwikkeling, net als in veel ander nieuwe natuurgebieden, de soort waarschijnlijk in de weg staan.

KLEINE PLEVIER *Charadrius dubius* 4

Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:4 Griendwei:0

Hoge aantallen Kleine Plevieren rond het Haringvliet

zijn veelal sterk gerelateerd aan het tijdelijke voorkomen van het favoriete habitat: schaars begroeide gronden nabij zoet water. Locaties waar na 2000 meer dan vijf paren werden vastgesteld zijn de eilanden voor de Scheelhoek, de Slijkplaat en de Ventjagersplaten. Ook de natuurontwikkeling in de APL-polder in de Hoeksche Waard aan het Hollands Diep leverde in het eerste jaar direct 11 territoria op (Vergeer & Sluijter 2006). Op Tiengemeten werden pas in 2007 de eerste territoria vastgesteld: twee in de noordwestelijke Wildernis en een in de zuidelijke Mariapolder. In 2008 konden, verdeeld over Weelde en Wildernis, 10 territoria worden vastgesteld. De noordwestelijke Wildernis, waar in 2007 twee paren aanwezig waren, was alweer verlaten. In 2011 was het aantal op Tiengemeten alweer teruggelopen naar vier, alle in de Wildernis. Indien er voldoende open habitat beschikbaar blijft, zal de Kleine Plevier zich de komende jaren kunnen handhaven. Gezien de te verwachten vegetatieontwikkeling bestaat echter de kans op een verdere afname.

BONTBEKPLEVIER *Charadrius hiaticula* 1

Rode Lijst: kwetsbaar

Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:1 Griendwei:0

In het licht van de afname van de Kleine Plevier is de vestiging van de Bontbekplevier des te opmerkelijker. De vooral in brakke en zoute pioniersmilieus broedende Bontbekplevier is de laatste jaren in het Haringvliet een broedvogel van een beperkt aantal locaties, waarvan de Slijkplaat en de Ventjagersplaten de belangrijkste zijn. Hier broeden maximaal een vijftal paren. Op Tiengemeten werd in 2011 een territorium opgetekend in de Wildernis; of de soort hier daadwerkelijk tot broeden kwam bleef onduidelijk. Gedurende een groot deel van het voorjaar werden overigens ook groepen doortrekkers op het eiland waargenomen. Als broedvogel zal de Bontbekplevier de komende jaren vermoedelijk hooguit incidenteel voorkomen op Tiengemeten.

STRANDPLEVIER *Charadrius alexandrinus* 0

Rode Lijst: bedreigd

Een groot deel van de Nederlandse populatie van de Strandplevier broedt in de Delta, onder meer in de Grevelingen. Rond het Haringvliet is de soort erg schaars. Op Tiengemeten heeft de soort voor zover bekend nooit gebroed en ook in 2011 was dit niet het geval. Er werden tijdens de broedvogelinventarisatie ook geen pleisterende exemplaren opgemerkt.

KIEVIT *Vanellus vanellus* 56

Weemoed:5 Weelde:6 Wildernis:36 Griendwei:9

Deze echte weidevogel broedt talrijk op de geschikte grasgorzen langs het Haringvliet. Op Tiengemeten was de soort binnendijks een talrijke broedvogel van braakland en in mindere mate van grasland, bieten- en aardappelakkers. In 1997 werden hier

in totaal 75 territoria geteld. Daarnaast broedde de soort talrijk in de Griendweipolder. In 2008 bleek de Kievit goed uit de voeten te kunnen onder de nieuwe omstandigheden: binnendijks werden 117 paren geteld. De forse afname naar 'slechts' 56 paren in 2011 laat zien dat een aanzienlijk deel van het terrein al een vegetatieontwikkeling heeft doorgemaakt die niet strookt met de wensen van deze weidevogel. In de komende jaren zal de soort zich vermoedelijk goed kunnen handhaven, maar niet meer met de aantallen als in 2008.

WATERSNIP *Gallinago gallinago* 1

Rode Lijst: bedreigd

Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:0 Griendwei:1

De Watersnip is in de noordelijke Delta verworden tot een zeer schaarse broedvogel. Op Tiengemeten verblijven regelmatig flinke aantallen doortrekkers. Deze houden zich veelal schuil tussen lage vegetatie op een drassige bodem. Balts of andere broedactiviteiten werden in 2008 niet waargenomen maar in 2011 wel. Toen werd in de Griendweipolder namelijk een territorium van deze Rode Lijst-soort opgetekend. Gezien de aanwezigheid van geschikt habitat is het denkbaar dat de Watersnip zich in de toekomst vaker als broedvogel op Tiengemeten zal vestigen, maar door de landelijke negatieve trend die de soort laat zien is dat verre van zeker.

GRUTTO *Limosa limosa* 14

Rode Lijst: gevoelig

Weemoed:2 Weelde:7 Wildernis:7 Griendwei:3

De Grutto broedt rond het Haringvliet op de weidegronden op de drooggevalen platen en gorzen. Op Tiengemeten was de soort binnendijks een tamelijk schaarse broedvogel van vochtig grasland in de Middenpolder en de Mariapolder, die voorts buitendijks tot broeden kwam op het noordoostelijke gors en met name in de Griendweipolder. In 2008 werd de Grutto verspreid over het eiland als broedvogel vastgesteld, maar het aantal territoria bleef beperkt. Binnendijks werden toen 18 territoria vastgesteld. In 2011 was het aantal gezakt tot 14. Het droge voorjaar van 2011 leek deze soort parten te spelen. De toekomst van de Grutto als broedvogel op Tiengemeten hangt vooral af van de hoeveelheid geschikt broedhabitat. De soort zal zich vermoedelijk weten te handhaven, maar de landelijke afname zal vermoedelijk ook op Tiengemeten merkbaar zijn.

TURELUUR *Tringa totanus* 31

Rode Lijst: gevoelig

Weemoed:1 Weelde:7 Wildernis:18 Griendwei:5

De Tureluur broedt rond het Haringvliet vooral op buitendijkse grasgorzen en platen. Op Tiengemeten was de soort tamelijk algemeen in de Griendweipolder en op de gorzen langs de noordelijke en zuidoostelijke oever. Binnendijks

ontbrak de soort vrijwel geheel. Het aantal territoria in de Griendweipolder en omgeving vertoont sinds 2000 een afnemende tendens. In 2008 oogde het verspreidingsbeeld van de Tureluur op Tiengemeten volstrekt anders dan in 1997: het aantal territoria binnendijks was fors gestegen, terwijl het aantal buitendijkse paren in de Griendweipolder en elders geslonken was. In hoeverre die afname veroorzaakt wordt door een verschuiving naar die verbeterde mogelijkheden binnendijks is onduidelijk. Binnendijks werden 42 territoria aangetroffen. Drie jaar later was het aantal weliswaar afgenomen tot 31, maar nog steeds vervult het gebied een belangrijke rol voor deze Rode Lijst-soort. De soort verkiest terreinen met een korte vegetatie om in te broeden en slikken om op te foerageren. Bij behoud van voldoende openheid zal de Tureluur ook op langere termijn een gewone broedvogel van Tiengemeten blijven.

ZWARTKOPMEEUW *Larus melanocephalus* 0

Het Haringvliet en omgeving vormt een belangrijke regio voor deze succesvolle nieuwkomer in het broedvogelpallet van de Delta. De laatste jaren herbergde de Slijkplaat een van de grootste kolonies in het land (673 paar in 2010) en ook op de Ventjagersplaten broeden soms tientallen paren. Op Tiengemeten werd in 2008 een zeker broedgeval vastgesteld: het ging om een paartje in de Kokmeeuwkolonie in de Weelde. De kans leek groot dat de Zwartkopmeeuw in de daaropvolgende jaren vaker op het eiland zou broeden, zeker als er een kolonie Kokmeeuwen aanwezig bleef. In 2011 werden echter geen broedparen vastgesteld en bleek inmiddels ook al geen sprake meer van een kolonie Kokmeeuwen op het eiland. De pioniersituatie waar deze soorten van profiteerden lijkt derhalve alweer verleden tijd.

KOKMEEUW *Chroicocephalus ridibundus* 3

Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:3 Griendwei:0

De Kokmeeuw is een talrijke broedvogel van platen en eilanden in en rond het Haringvliet. Kolonies van meer dan 1.000 paar bevonden zich de afgelopen jaren op de Slijkplaat en de eilanden voor de Scheelhoek, terwijl ook de Ventjagersplaat een kolonie herbergt. Op Tiengemeten heeft de soort voor 2008 voor zover bekend niet gebroed. In 2008 vestigden zich 91 paar in een kolonie in het noordoostelijk deel van de Weelde. Er is niet gericht gekeken naar het broedsucces, maar er zijn zeker een aantal jongen groot gebracht. Ook in het oostelijk deel van de Weelde (en in mindere mate in de Wildernis) werden geregeld baltsende Kokmeeuwen gezien, maar hier werd slechts één nest gevonden. Met name in de Wildernis waren in juni tientallen tot enkele honderden foeragerende Kokmeeuwen aanwezig. Opmerkelijk genoeg was de kolonie in de Weelde in 2011 alweer geheel

verlaten. Alleen in de Wildernis werden toen nog drie territoria vastgesteld. Het lijkt er op dat deze soort in de 'pioniersfase' goede mogelijkheden zag, maar inmiddels van een duurzame vestiging heeft afgezien. De kans lijkt vrij klein dat de soort hier massaal zal terugkeren.

DWERMMEEUW *Hydrocoleus minutus* 0

Rode Lijst: ernstig bedreigd

De Dwergmeeuw is in Nederland een uiterst zeldzame broedvogel van grootschalige open landschappen nabij open water. Broedgevallen op Tiengemeten zijn niet bekend. Tijdens meerdere bezoeken werden wel pleisterende exemplaren opgemerkt. Met het verdwijnen van de grote kokmeeuwkolonie lijkt een incidenteel broedgeval van de Dwergmeeuw onwaarschijnlijk.

VISDIEF *Sterna hirundo* 0

Rode Lijst: kwetsbaar

Het Haringvliet behoort tot de belangrijkste broedplaatsen van de Visdief in ons land. De eilanden voor de Scheelhoek en de Slijkplaat herbergen samen al jaren meer dan 1.000 broedparen. Op Tiengemeten was de Visdief hooguit een incidentele broedvogel. De enige bron die wijst op het voorkomen als zodanig is Vereijken (1998). De drie door hem doorgegeven territoria zijn echter alle gebaseerd op waarnemingen van balts en voedseloverdracht, die gezien de aanwezigheid van de nabije kolonies niet voldoende zijn om van daadwerkelijk broeden uit te gaan. In het voorjaar van 2008 werden geregeld foeragerende Visdieven rond Tiengemeten en boven het open water in de Weelde opgemerkt. Desondanks kon slechts één broedgeval worden vastgesteld: op 15 mei bevonden zich twee vogels bij een nestkom in de Weelde, nabij de kokmeeuwkolonie. Bij latere bezoeken werd het nest niet teruggevonden; waarschijnlijk is het weggespoeld. Ook in 2011 werden foeragerende vogels waargenomen, maar een territorium werd toen niet vastgesteld. Het lijkt erop dat de Visdief vasthoudt aan de bekende kolonies en niet van plan is om zich op Tiengemeten te vestigen.

DWERGSTERN *Sternula albifrons* 1

Rode Lijst: kwetsbaar

Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:1 Griendwei:0

De afgelopen jaren heeft deze echte pioniersoort van grind- en zandbanken en schaars begroeide eilanden rond het Haringvliet gebroed op de Ventjagersplaten en de eilanden voor de Scheelhoek. Op Tiengemeten heeft de Dwergsterne voor zover bekend voor het eerst in 2008 gebroed. In mei en juni was toen een paartje aanwezig op het zuidoostelijk deel van het eiland. De vogels foerageerden boven het ondiepe water en er werd balts (inclusief prooi-overdracht) waargenomen. Een nest werd niet gevonden. In 2011 werden zeer vergelijkbare waarnemingen verricht

in de Weelde en de oostelijke rand van de Wildernis. Ook toen werd geen nest gevonden. De kans dat de Dwergsterne een geregelde broedvogel wordt op Tiengemeten lijkt niet erg groot: het gebied lijkt daarvoor niet dynamisch genoeg. Anderzijds zijn er prima foerageercondities aanwezig in het ondiepe, visrijke water.

ZWARTE STERN *Chlidonias niger* 0

Rode Lijst: bedreigd

De Zwarte Stern is een al jaren in moeilijkheden verkerende broedvogel van laagveenmoerassen. Rond het Haringvliet is de soort niet bekend als broedvogel; ook op Tiengemeten ontbreekt hij als zodanig. Tijdens de broedvogelinventarisatie van 2011 werden geen broedverdachte exemplaren waargenomen.

HOLENDUIF *Columba oenas* 8

Weemoed:1 Weelde:2 Wildernis:5 Griendwei:0

De Holenduif is op Tiengemeten een broedvogel van de erven en het dorp. Buitendijks zijn geen territoria vastgesteld. Het aantal territoria in 2011 lag net iets hoger dan in 2008, namelijk acht tegenover zeven. Ten opzichte van de jaren negentig lijkt er sprake van een afname; in 1997 werden nog 19 territoria vastgesteld. Vermoedelijk is de voedselsituatie voor deze soort verslechterd sinds veel akkers zijn omgetoverd in water en moeras. Rondom de bebouwing en de Weemoed zal de soort waarschijnlijk wel stand houden.

HOUTDUIF *Columba palumbus* 14

Weemoed:2 Weelde:5 Wildernis:7 Griendwei:0

De Houtduif was voor 2008 op Tiengemeten een opvallend schaarse broedvogel van de hoge struwelen op de Blanken Slikken. Er zijn geen gegevens bekend over het vroegere voorkomen in het poldergebied, maar waarschijnlijk was de soort een geregelde broedvogel op de grotere erven. In 2008 bleek de Houtduif nog altijd een tamelijk schaarse broedvogel. Negen van de 11 territoria bevonden zich op erven. Op de Blanken Slikken was slechts één territorium aanwezig. In 2011 was het aantal binnendijks licht toegenomen tot 14. Vergeleken met de tientallen paren per 100 hectare in de polderbosjes op het nabije Flakkee is het verschil bijzonder groot. Een combinatie van voedselgebrek en mogelijk predatiedruk staat hier een talrijker voorkomen in de weg.

TURKSE TORTEL *Streptopelia decaocto* 1

Weemoed:0 Weelde:1 Wildernis:0 Griendwei:0

Nabij de haven en het bezoekerscentrum werd een territorium van de Turkse Tortel vastgesteld. Mogelijk ging het hier om het eerste territorium voor Tiengemeten. In 2008 werd de soort in elk geval niet als broedvogel vastgesteld en ook van daarvoor zijn geen territoria bekend. De soort is

tegenwoordig een bekende verschijning in dorpen en steden in heel Nederland.

ZOMERTORTEL *Streptopelia turtur* 0

Rode Lijst: kwetsbaar

De Zomertortel was in de Delta lange tijd een soort van agrarisch gebied met erven en heggen en van de duinstreek. Opmerkelijk is dat de soort op Tiengemeten voor zover bekend nooit als broedvogel is vastgesteld: in het archief van Natuurmonumenten komt althans geen enkel geval voor. Ook in 2008 en 2011 werd de soort niet vastgesteld op het eiland. Dat is temeer opmerkelijk, daar er zowel geschikt broedgebied (op de Blanken Slikken) als kruidenrijk foerageergebied op een deel van dijken en meer open plekken op de slikken te vinden is. Gezien de sterke landelijke en regionale afname van de Zomertortel is de kans op een vestiging op het eiland niet al te groot.

KOEKOEK *Cuculus canorus* 1

Rode Lijst: kwetsbaar

Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:1 Griendwei:0

De Koekoek is op Tiengemeten vooral een broedvogel van de Blanken Slikken. In het voorjaar van 2008 werden zes territoria vastgesteld op de Blanken Slikken en één in de Wildernis. Gezien het talrijke voorkomen van belangrijke waardvogels als Rietzanger en Bosrietzanger op de Blanken Slikken is het relatief talrijke voorkomen aldaar niet verassend. In 2011 werd eveneens één territorium in de Wildernis vastgesteld. Hoeveel er op de Blanken Slikken huisden, bleef onduidelijk. Gelet op de landelijke afname is het voorkomen van de Koekoek op Tiengemeten geen zekerheid meer. Ofschoon er aan waardvogels geen gebrek is, gaat het deze soort niet voor de wind. Hij heeft dan ook een plaats veroverd op de Rode Lijst.

KERKUIL *Tyto alba* 2

Rode Lijst: kwetsbaar

Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:2 Griendwei:0

De Kerkuil is de afgelopen jaren op Flakkee en in de Hoeksche Waard langzaam in aantal toegenomen. Het uitblijven van strenge winters en het plaatsen van nestkasten zijn daar debet aan. Op Tiengemeten is de soort in het verleden uitgezet (pers. med. G. Geertse). Dankzij het plaatsen van nestkasten in een aantal schuren op Tiengemeten door R. Burgmans is de Kerkuil ook op het eiland gaan broeden. In 2008 werd een broedpaar vastgesteld en in 2011 zelfs twee. Waarschijnlijk zullen de dijken en erven ook op het nieuwe Tiengemeten voldoende geschikt foerageerhabitat herbergen om een of twee paar Kerkuilen te huisvesten.

RANSUIL *Asio otus* 0

Rode Lijst: kwetsbaar

Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:0 Griendwei:0

De Ransuil is op de eilanden rond Tiengemeten een schaarse en in aantal afnemende broedvogel van polderbosjes en grienden. Tussen 1992-1996 werden zes territoria (deels met nestvondsten) vastgesteld op de Blanken Slikken (Archief NM). Eventuele binnendijkse territoria zijn door een gebrek aan tellingen aldaar niet bekend. De afgelopen winters roestten enkele Ransuilen in het winterhalfjaar in een klein sparrenbosje bij de bebouwing aan de oostzijde van de Weelde. Op grond van waarnemingen van jagende en roepende vogels in de broedtijd wordt verondersteld dat hier in het voorjaar van 2008 ook een broedpaar aanwezig was. Een tweede territorium werd vastgesteld aan de hand van een roepend mannetje aan de zuidoostzijde van de Blanken Slikken. Nestvondsten of waarnemingen van roepende jongen ontbraken op beide locaties. Bij aanvang van het veldwerk in 2011 was bekend dat recentelijk Ransuilen waren gezien op de oostpunt. Tijdens elk bezoek werd gezocht naar deze vogels, maar helaas zonder succes. Eenmaal werd mogelijk een roepend exemplaar gehoord, maar het geluid werd te slecht gehoord om zeker te zijn. Ook elders op het eiland werd de soort niet aangetroffen, zodat het aantal territoria bleef steken op nul. Op 10 juni 2011 was er alsnog een melding van Ransuil op de oostpunt, nabij de herberg (F. Arts, Waarneming.nl). Deze onopvallende soort was kennelijk toch op het eiland aanwezig, maar of hij er ook broedde valt te betwijfelen.

IJSVOGEL *Alcedo atthis* 0

De IJsvogel is een schaarse, maar langzaam in aantal toenemende broedvogel langs kreken en andere geschikte wateren in de Hoeksche Waard. Op Tiengemeten werd in 2006 een (voorzover bekend) eerste broedgeval vastgesteld, en wel nabij de Groote Haven bij het dorp (R. Burgmans, SOVON-archief). In het voorjaar van 2008 werd door R. Burgmans een bewoond nest ontdekt in een kreekwand op de grens van de Blanken Slikken en de Wildernis. Er werd gezien dat de vogels met vis het hol in vlogen. De kans dat de IJsvogel de komende jaren uitgroeit tot een geregelde broedvogel op Tiengemeten lijkt aanzienlijk: de hoeveelheid potentieel geschikt habitat is immers fors toegenomen. In 2011 werden echter geen waarnemingen verricht. Mogelijk spelen de wat strengere winterperiodes in de jaren na 2008 hierbij een rol; deze wintergevoelige soort legt – hoewel zijn naam wellicht anders doet vermoeden – bij strenge vorst helaas vaak het loodje...

GIERZWALUW *Apus apus* 0

Of de Gierzwaluw in het verleden een regelmatige broedvogel was op Tiengemeten valt te betwijfelen: de enige indicatie in die richting is de melding van

vier territoria bij de Louisahoeve in het dorp 1997, waar ze nestelden onder de dakrand van een schuur. In 2008 en 2011 werd de soort niet als broedvogel op Tiengemetten vastgesteld. Wel werden regelmatig foeragerende exemplaren boven het eiland gezien. De rijkdom aan muggen boven het ondiepe water oefende duidelijk een grote aantrekkingskracht uit op de soort. Gezien de forse actieradius van foeragerende Gierzwaluwen in de broedtijd kunnen de broedpopulaties van de omringende dorpen en steden hier wellicht van profiteren.

GROTE BONTE SPECHT *Dendrocopus major* 0

De Grote Bonte Specht is een in aantal toenemende broedvogel langs boombosjes, in grienden en in de aangeplante polderbosjes op Flakkee en in de Hoeksche Waard. Op Tiengemetten was de soort een schaarse, niet jaarlijkse broedvogel: er zijn slechts territoria bekend uit 1992 (een) en 1997 (twee, in een populierenrij en op een erf aan de oostpunt). In 2011 werden geen territoria vastgesteld. Vanaf juni duiken uitzwervende jongen vanuit de wijde omgeving vaak op onverwachte plekken op: ook op Tiengemetten werd er een gezien.

VELDLEEUWERIK *Alauda arvensis* 58

Rode Lijst: gevoelig

Weemoed:3 Weelde:16 Wildernis:35 Griendwei:4

Deze kenmerkende soort van open agrarisch gebied is de afgelopen decennia zowel in de Delta als landelijk fors in aantal afgenomen. Op veel plekken is hij zelfs volledig verdwenen; reden voor plaatsing op de Rode Lijst. Op Tiengemetten was het een broedvogel van de landbouwpolders. Bij de kartering van de polders in 1997 werden hier 57 territoria geteld, een dichtheid van 8,1 paar per 100 hectare. Voorts waren de afgelopen jaren 5-11 paren aanwezig in de Griendweipolder. Met het verdwijnen van de landbouwpolders werd een afname van de Veldleeuwerik verwacht. Niets bleek echter minder waar: in 2008 waren in totaal 91 territoria aanwezig, waarvan 85 in het voormalige polderland. In de Wildernis waren de meeste Veldleeuweriken te vinden, maar ook de Weelde en de Weemoed waren goed bezet. Van de opmerkelijke voorkeur voor het oostelijk deel van het eiland, zoals Vereijken(1998) die vond in 1997, was niet veel terug te vinden. Wel was er een duidelijke concentratie van territoria op en nabij de dijken. De laagste en natste gebieden werden gemeden, evenals de voor de soort te dicht begroeide Blanken Slikken. In 2011 bleek het verspreidingsbeeld nog vergelijkbaar met dat van 2008, maar waren de aantallen alweer teruggelopen naar 58. In alle deelgebieden werd een afname geconstateerd. De ontwikkeling van de Veldleeuwerik op Tiengemetten is illustratief voor de snelle verandering in het voorkomen in de Delta: de soort verwordt van een kenmerkende vogel van regulier landbouwgebied

tot een typische vogel van open natuurgebieden, zowel binnen- als buitendijks en in de duinen. De vraag is hoelang de Veldleeuwerik zich in hoge dichtheden op Tiengemetten kan handhaven. Een verdere verruiging zal de soort in de toekomst waarschijnlijk parten gaan spelen. Bij behoud van openheid op en nabij de dijken kan de soort echter, zij het in wat kleinere aantallen dan in 2008, nog lange tijd mee als broedvogel op het eiland.

BOERENZWALUW *Hirundo rustica* 15

Rode Lijst: gevoelig

Weemoed:4 Weelde:8 Wildernis:3 Griendwei:0

Boerenzwaluwen zijn kenmerkende broedvogels van agrarisch gebied in de Delta. Bij de integrale kartering van de polder op Tiengemetten in 1997 werden 60 nesten geteld bij de boerderijen, schuren en overige bebouwing op het eiland. Anno 2008 bleek de populatie te zijn gehalveerd: er werden 29 bewoonde nesten aangetroffen. In 2011 bleef het aantal zelfs steken op 15, al is het denkbaar dat enkele nesten gemist zijn omdat niet alle erven konden worden betreden. Het verdwijnen van een deel van de bebouwing en agrarische activiteiten zijn daar ongetwijfeld debet aan. Ongetwijfeld zal de Boerenzwaluw zich de komende jaren kunnen handhaven op het eiland of zelfs weer toenemen. De voedselsituatie lijkt dankzij de natuurontwikkeling immers juist verbeterd. Doortrekkende zwaluwen maken daar soms massaal gebruik van.

OEVERZWALUW *Riparia riparia* 5

Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:0 Griendwei:5

In 2011 werden vijf broedparen van de Oeverzwaluw vastgesteld in de Griendweipolder. Voor zover bekend was dat voor het eerst. In mei, juni en juli 2008 werden regelmatig enige tientallen foeragerende Oeverzwaluwen gezien op het eiland, met name boven het westelijk deel van de Wildernis. Broedparen werden toen echter niet aangetroffen. De soort broedt in zelf gegraven gangen in steile oevers of zandheuvels. De toekomst zal uitwijzen of de soort zich voor langere tijd op Tiengemetten kan vestigen. De voedselsituatie lijkt in elk geval gunstig.

GRASPIEPER *Anthus pratensis* 9

Rode Lijst: gevoelig

Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:9 Griendwei:0

De Graspieper was op Tiengemetten een broedvogel van bermen en slootkanten in de polder en van de dijken. In 1997 werden hier 71 territoria geteld. In de Griendweipolder broedde hooguit een enkel paar en op de Blanken Slikken ontbrak hij als broedvogel. In 2008 bleek de Graspieper op Tiengemetten een stuk schaarser te zijn geworden; 27 territoria werden vastgesteld. Zeker gezien de recente toename van de Veldleeuwerik is dat een opmerkelijke ontwikkeling. Graspiepers broeden

over het algemeen immers eerder in de nu op het eiland rijk voorhanden zijnde grazige ruigtes dan Veldleeuweriken. In 2011 bleek van herstel geen sprake. In tegendeel, het aantal daalde zelfs naar negen. Een verklaring voor deze afname is niet eenvoudig te geven. Gezien de gestage afname van de soort in de Delta is het goed mogelijk dat er na 1997 al een daling van de aantallen in de polder is opgetreden. Het is duidelijk dat het deze Rode Lijst-soort niet voor de wind gaat.

GELE KWIKSTAART *Motacilla flava* 2

Rode Lijst: gevoelig

Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:2 Griendwei:0

Weinig broedvogels in de Delta zijn zo sterk gebonden aan akkerland als de Gele Kwikstaart. Op Flakkee en in de Hoeksche Waard is hij in dit habitat een gewone broedvogel en ook op Tiengemeten was dit tot voor kort het geval: de kartering van het polderland in 1997 leverde maar liefst 167 territoria op, een dichtheid van 23,9 paar per 100 ha. Buitendijks was de soort hooguit een incidentele broedvogel. In de nieuwe situatie is de Gele Kwikstaart op Tiengemeten vrijwel verdwenen. In het voorjaar van 2008 bleef het aantal territoria steken op vijf en in 2011 zelfs op twee. Gezien de te verwachten landschappelijke ontwikkeling van Tiengemeten valt een terugkeer van redelijke aantallen Gele Kwikstaarten niet te verwachten. Alleen in de Weemoed zou de soort mogelijk stand kunnen houden, al werd hij hier in 2011 niet als broedvogel aangetroffen. In 2008 was hier nog wel een territorium aanwezig en in 1997 zelfs acht.

Figuur 14. De eens zo talrijke Gele Kwikstaart is met het verdwijnen van de landbouw sterk afgenomen op Tiengemeten.

CIROENKWIKSTAART *Motacilla citreola* 0

Op 1 mei 2011 werd een vrouwtje Citroenkwikstaart gefotografeerd op Tiengemeten (M. Denijs); de soort is een dwaalgast in Nederland en werd nooit eerder op Tiengemeten aangetroffen. De afgelopen decennia breidt de soort zich in westelijke richting uit met inmiddels broedparen tot in Polen. In het

voorjaar van 2011 werd het eerste (gemengde) broedgeval voor Nederland vastgesteld nabij Zeewolde in Flevoland; een eerste-zomer mannetje was gepaard met een vrouwtje Gele Kwikstaart en bracht ten minste drie jongen groot.

WITTE KWIKSTAART *Motacilla alba* 12

Weemoed:0 Weelde:2 Wildernis:10 Griendwei:0

De inventarisatie van het polderland op Tiengemeten in 1997 leverde 18 territoria van de Witte Kwikstaart op, bijna alle nabij bebouwing. Buitendijks is de soort een incidentele broedvogel. In 2008 bleek het aantal te zijn gedaald tot acht, wederom voornamelijk nabij bebouwing, sluisjes en dergelijke. In 2011 herstelde het aantal zich enigszins tot 12. Vermoedelijke zal deze landelijk in aantal afnemende soort zich voorlopig als broedvogel op het eiland kunnen handhaven.

WINTERKONING *Troglodytes troglodytes* 14

Weemoed:4 Weelde:4 Wildernis:6 Griendwei:0

De Winterkoning was op Tiengemeten een typische soort van de Blanken Slikken, die in de polder ongetwijfeld ook op de grotere erven te vinden was. Binnendijks werden in 2008 21 territoria geteld, op één na allemaal op erven. In 2011 was dit aantal afgenomen tot 14. Deze afname werd vermoedelijk veroorzaakt door de strengere winterperiodes die sinds 2008 zijn opgetreden. Tegen strenge vorst en langdurige sneeuw is de Winterkoning niet opgewassen. Bij een verdere ontwikkeling van het eiland richting moerasbos valt binnendijks wel een toename van de Winterkoning te verwachten.

HEGGENMUS *Prunella modularis* 5

Weemoed:1 Weelde:2 Wildernis:2 Griendwei:0

In 2011 werden binnendijks slechts vijf territoria van Heggenmus aangetroffen. Vier daarvan bevonden zich op erven. Het vijfde was gesitueerd in het struweelrijke zuidoostelijke deel van de Wildernis. In 2008 werden nog zeven territoria binnendijks geteld. De lichte afname houdt wellicht verband met de strengere winterperiodes die sinds 2008 zijn opgetreden. Te verwachten valt dat de Heggenmus zich de komende tijd goed zal handhaven op de momenteel bezette delen van het eiland.

ROODBORST *Erithacus rubecula* 0

De Roodborst is voor zover bekend op Tiengemeten nog niet als broedvogel vastgesteld. Ook in 2008 en 2011 was dat niet het geval. Op termijn zal de soort zich waarschijnlijk vestigen in het in ontwikkeling zijnde moerasbos op het eiland.

NACHTEGAAL *Luscinia megarhynchos* 0

Rode Lijst: kwetsbaar

De Nachtegaal is op Flakkee en in de Hoeksche Waard een schaarse broedvogel van moerasbosjes. Het enige bekende territorium op Tiengemeten

bevond zich in 1992 op de Blanken Slikken (Archief NM). In het voorjaar van 2008 waren twee territoria aanwezig in het zuidoostelijk deel van de Blanken Slikken. Binnendijks werden toen geen Nachtegalen vastgesteld. In het in 2011 onderzochte deel van het eiland werden toen geen territoria vastgesteld.

BLAUWBORST *Luscinia svecica* 14

Weemoed:0 Weelde:3 Wildernis:11 Griendwei:0
Een van de soorten die teleurstelde was de Blauwborst. In 2008 werden binnendijks 29 territoria geteld, een duidelijke toename ten opzichte van de zeven die hier in 1997 werden aangetroffen. In 2011 zakte het aantal terug naar 14. Een verklaring hiervoor is niet eenvoudig te geven, aangezien de hoeveelheid geschikt habitat eerder toe- dan afgenomen zal zijn. Opmerkelijk genoeg vertoonden de aantallen op de Blanken Slikken al eerder een afname. De 58 territoria die hier in 2008 werden geteld stelden toen ook al teleur. Uiteraard kan een enkel paar gemist zijn, maar een grove onderschatting wordt, gezien de grondige aanpak en de tijdige aanvang van het veldwerk, onwaarschijnlijk geacht. Waarschijnlijk is er dus sprake van een reële afname. Deels zal de sinds 2004 ingetreden plotse landelijke en regionale afname van de soort hiermee van doen hebben. Blauwborsten verzamelen hun vooral uit insecten bestaande voedsel op de bodem en in lage vegetatie. Als de kruidlaag bijzonder dicht wordt, zoals dat in delen van de Blanken Slikken het geval is, wordt het zelfs voor de Blauwborst te gortig. Waarschijnlijk kan de Blauwborst de komende jaren binnendijks alsnog in aantal toenemen. De ontwikkeling van de vegetatie aldaar zal de soort vermoedelijk in de kaart spelen.

ZWARTE ROODSTAART *Phoenicurus ochruros* 0

De Zwarte Roodstaart was in het verleden een incidentele broedvogel van de erven op Tiengemetten (Archief NM). In 2008 en 2011 werd de soort niet vastgesteld.

ROOBBORSTTAPUIT *Saxicola rubicola* 2

Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:2 Griendwei:0
Een nieuwkomer op Tiengemetten is de Roodborsttapuit. In 2008 werd deze soort hier niet als broedvogel aangetroffen en ook uit eerdere jaren ontbreken gegevens. In 2011 werden twee territoria vastgesteld, namelijk aan de rand van de Wildernis in het uiterste westen en in het zuidoosten. De soort komt voor op plekken met dicht struweel en open plekken. De vogels zijn vaak vrij eenvoudig te vinden, doordat ze graag bovenop het struikgewas zitten. Mede gelet op de toename die recent in de Biesbosch werd vastgesteld (Slaterus et al. 2011) is een definitieve vestiging op Tiengemetten niet ondenkbeeldig.

TAPUIT *Oenanthe oenanthe* 0

Deze recent sterk in aantal afgenomen holenbroeder van open duinen en heide is op Tiengemetten een geregelde doortrekker. Het enige broedgeval op het eiland vond plaats in 1996, toen een paar tot broeden kwam in een konijnenhol op de – inmiddels afgegraven – dijk nabij het haventje aan de noordwestkant (R. Burgmans, archief NM). Door de sterk dalende trend die de Tapuit in Nederland laat zien, de forse afstand tot broedgebieden van enige betekenis en het ontbreken van optimaal habitat ligt de vestiging van deze soort op Tiengemetten niet voor de hand.

Merel *Turdus merula* 8

Weemoed:2 Weelde:1 Wildernis:5 Griendwei:0
De Merel is op Tiengemetten een broedvogel van erven en van de hoger opgaande bosjes op de Blanken Slikken. Hoge dichtheden zijn er niet te vinden. In de binnendijkse gebieden werden in 2008 10 territoria vastgesteld en in 2011 acht. Te verwachten valt dat de soort zich de komende jaren kan handhaven in de nu bezette delen van het eiland.

ZANGLIJSTER *Turdus philomelos* 0

In 2008 werden vier territoria van de Zanglijster vastgesteld, waarvan twee op de Blanken Slikken. In het in 2011 onderzochte deel van Tiengemetten werden toen geen territoria aangetroffen. Op het eiland ontbreekt het aan optimaal habitat voor deze soort. Pas wanneer de opgaande struwelen in omvang toenemen, zal deze soort vaste grond onder de voeten krijgen.

GROTE LIJSTER *Turdus viscivorus* 0

De enige met zekerheid bekende broedlocatie van de Grote Lijster op Tiengemetten was de Irenehoeve, waar in 1997 een succesvol broedgeval werd geconstateerd in een populier, terwijl in latere jaren ook territoria in de omgeving van de hoeve werden gemeld. Na 2004 is de soort niet meer als broedvogel vastgesteld op het eiland. Gezien het verdwijnen van veel oudere populieren is de hoeveelheid potentieel nesthabitat voor de Grote Lijster op Tiengemetten verminderd.

CETTI'S ZANGER *Cettia cetti* 1

Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:1 Griendwei:0
Op zeker drie plekken langs de zuidrand van Tiengemetten werden zingende Cetti's Zangers waargenomen. Binnen de grenzen van het onderzoeksgebied werd één territorium vastgesteld. De overige twee plekken lagen op de Blanken Slikken, die niet systematisch werden onderzocht. Ten opzichte van 2008 is deze soort op Tiengemetten toegenomen; in dat jaar werd één territorium op de Blanken Slikken vastgesteld. Deze toename past in het landelijke beeld van deze soort. Na een eerste eruptie in de jaren zeventig is deze Mediterrane

zangvogel van dichte, moerassige vegetaties bezig aan een tweede poging om vaste voet aan de grond te krijgen in Nederland, waar de populatie in 2010 op 450-600 paren geschat werd (Boele et al. 2012). Een grootschalige kartering in de Biesbosch in 2010 leverde alleen al in dat gebied meer dan 300 territoria op (Slaterus et al. 2011). De combinatie van geschikt ruig biotoop en milde winters maakt de Delta tot de belangrijkste regio voor de soort in Nederland. Bij het uitblijven van strenge winters kan de Cetti's Zanger de komende jaren waarschijnlijk uitgroeien tot een reguliere broedvogel van Tiengemeten, die zich op enige termijn ook in de Weelde en Wildernis zou kunnen vestigen. Als we de 'klimaatatlas' van Huntley et al. (2007) mogen geloven, dan dringt de soort de komende 100 jaar nog door tot in Denemarken en Zuid-Zweden.

GRASZANGER *Cisticola juncidis* 0

Deze vaak in wat opener terrein voorkomende Mediterrane zanger volgt het bij de Cetti's Zanger geschetste patroon in Nederland, al is hij nog sterker aan de zuidelijke Delta (Verdronken Land van Saeftinghe) gebonden. In de noordelijke Delta is de soort voornamelijk erg schaars. Gezien de langzaam stijgende populatie en de aanwezigheid van geschikt broedhabitat in met name de Wildernis zou een vestiging van de Graszanger op Tiengemeten in de komende jaren zeker mogelijk zijn. Incidentele waarnemingen van deze soort op het eiland zijn reeds bekend.

SPRINKHAANZANGER *Locustella naevia* 11

Weemoed:1 Weelde:1 Wildernis:9 Griendwei:0
In de binnendijkse delen van Tiengemeten is de Sprinkhaanzanger opvallend toegenomen, zoals reeds voorspeld werd door Vergeer & Sluijter (2008). Natuurontwikkeling alhier speelt de soort klaarblijkelijk in de kaart. Het aantal steeg van één in 2008 naar 11 territoria in 2011. De aantallen op de Blanken Slikken werden in 2011 niet in kaart gebracht, maar in 2008 ging het hier om 10 territoria. Verwachten mag worden dat de soort binnendijks nog wat verder in aantal zal toenemen.

SNOR *Locustella luscinioides* 0

De Snor is in de noordelijke Delta een erg schaarse en in aantal afnemende broedvogel van rietland en rietruigte. Op Tiengemeten zijn twee meldingen die op een eerder voorkomen wijzen: in 1978 zouden vijf territoria aanwezig zijn geweest (database Natuurmonumenten) en in 1987 werd door R. Strucker één territorium vastgesteld. In het voorjaar van 2008 werd wederom één territorium gevonden, en wel aan een kreekoever in het zuidelijk deel van de Blanken Slikken. In 2011 werd de soort niet waargenomen, al werden de Blanken Slikken niet systematisch onderzocht. Op termijn lijken de kansen voor de soort groter in de Wildernis,

zeker als daar over een behoorlijk oppervlak waterrietvegetaties ontstaan. In dit type habitat is de Snor tamelijk algemeen in de Biesbosch; in 2010 werden hier 95 territoria vastgesteld (Slaterus et al. 2011).

RIETZANGER *Acrocephalus schoenobaenus* 131

Weemoed:7 Weelde:53 Wildernis:71 Griendwei:0
Een van de soorten die een spectaculaire toename vertoont is de Rietzanger. Deze kenmerkende vogel van riet- en ruigtevegetaties is al lange tijd een talrijke broedvogel van de Blanken Slikken. Binnendijks was dat wel anders. Zo ontbrak de soort hier geheel in 1997. In 2008 werden hier dankzij de natuurontwikkeling al 44 territoria geteld en in 2011 zelfs 131. Het lijkt erop dat de Rietzanger zich van alle ruigtesoorten het meest thuis voelt in de manshoge en zeer dichte door guldenroede, Harig Wilgenroosje en brandnetels gedomineerde ruigte die grote delen van de Blanken Slikken en steeds meer delen van de Weelde en Wildernis kenmerken. Een verdere groei zit er zeker in, met name in delen van de Wildernis. Daarmee ontwikkelt Tiengemeten zich tot het belangrijkste broedgebied voor de Rietzanger in de noordelijke Delta.

Figuur 15. Rietzangers vestigden zich massaal in guldenroedevegetatie langs paden.

BOSRIETZANGER *Acrocephalus palustris* 19

Weemoed:2 Weelde:9 Wildernis:8 Griendwei:0
De Bosrietzanger is al lange tijd een talrijke broedvogel van de ruigtes op de Blanken Slikken. De kartering van dit gebied in 2008 leverde 119 territoria op. Er leek sprake van een afname ten opzichte van voorgaande jaren, die wellicht verklaard wordt door de toenemende verruiging. Binnendijks werd dankzij de natuurontwikkeling juist een toename geconstateerd; in 2008 werden hier 32 territoria geteld. Het aantal van 19 uit 2011 valt dan ook tegen en laat zich moeilijk verklaren. De geschiktheid van dit gebied lijkt immers eerder toe- dan afgenomen. Ook uit andere delen van het land klonken geluiden over lage aantallen en

pas laat arriverende Bosrietzangers. Wellicht zal 2011 een slecht jaar voor de soort blijken te zijn. De grootste concentratie bevond zich in vegetatie van guldenroede langs het pad in het zuidoostelijke deel van de Weelde. Te verwachten valt dat de Bosrietzanger de komende jaren binnendijs verder in aantal toe zal nemen, vooral in de Wildernis.

KLEINE KAREKIET *Acrocephalus scirpaceus* 48

Weemoed:23 Weelde:3 Wildernis:22 Griendwei:0
Opvallend genoeg is de Kleine Karekiet binnendijs vrijwel gelijk gebleven in aantal ten opzichte van 2008; 50 territoria werden in 2008 geteld tegenover 48 in 2011. Ten opzichte van de oude situatie is de soort binnendijs wel sterk toegenomen. In 1997 werden er slechts drie territoria gevonden. Met een toename van moerasvegetatie zou immers ook een toename van deze soort verwacht mogen worden. Het lijkt erop dat de tot dusver ontwikkelde vegetatie nog niet aan de eisen van de Kleine Karekiet voldoen. De komende jaren liggen er ongetwijfeld volop kansen. De soort komt vooral voor in rietvelden in ondiep water. Een opvallend hoge dichtheid werd aangetroffen in het riet langs de sloten van de Weemoed.

Figuur 16. Rietland in het zuidoostelijke deel van de

Wildernis speelt een belangrijke rol voor Kleine Karekiet en andere rietbewoners.

GROTE KAREKIET *Acrocephalus arundinaceus* 0

Rode Lijst: bedreigd

De Grote Karekiet was lange tijd een regelmatige broedvogel van rietvegetaties rond het Haringvliet, maar net als in het overgrote deel van Nederland is de soort hier inmiddels verworpen tot zeer zeldzame een incidentele broedvogel. Op Tiengemeten zouden in 1978 nog acht territoria aanwezig zijn geweest en het laatste territorium werd gemeld door R. Strucker in 1987 (Archief Natuurmonumenten). Nadien is de Grote Karekiet voor zover bekend niet meer vastgesteld op het eiland. Een nieuwe vestiging ligt niet voor de hand.

SPOTVOGEL *Hippolais icterina* 2

Rode Lijst: gevoelig

Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:2 Griendwei:0

De Spotvogel is in de noordelijke Delta een kenmerkende broedvogel van erven, terwijl op het eerste gezicht geschikt lijkende verruigde schorren en platen zeer mager of niet bezet worden. Op het oude Tiengemeten was de soort een broedvogel van de rijker beplante erven (zeven territoria in 1997) en incidenteel van het uiterste zuidoosten van de Blanken Slikken. In 2008 kon slechts één territorium worden vastgesteld bij de bebouwing op het noordwestelijk deel van het eiland. De afname past in de landelijke en regionale aantalsontwikkeling van deze Rode Lijst-soort. In 2011 bleek de soort stand te hebben gehouden en werden twee territoria vastgesteld. Te verwachten valt dat de soort zich de komende jaren in zeer klein aantal als broedvogel op het eiland zal kunnen handhaven.

BRAAMSLUIPER *Sylvia curruca* 0

Deze typische struweelvogel is rond het Haringvliet een schaarse broedvogel van stedelijk groen en verruigde schorren en gorzen. Op Tiengemeten was de soort tot nu toe alleen bekend van een territorium in het zuidelijk deel van de Blanken Slikken in 2005. In het voorjaar van 2008 werden in dit relatief struweelrijke deel van de Blanken Slikken twee territoria gevonden. In 2011 werden geen territoria vastgesteld, waarbij moet worden opgemerkt dat de Blanken Slikken toen buiten het onderzoeksgebied vielen.

GRASMUS *Sylvia communis* 33

Weemoed:4 Weelde:6 Wildernis:22 Griendwei:1

De Grasmus is rond het Haringvliet een broedvogel van begroeide dijken en buitendijkse ruigtes. Op Tiengemeten was de soort broedvogel van de Blanken Slikken en daarbuiten, in mindere mate, van erven en dijken. De soort vertoont binnendijs een duidelijke toename, van zeven territoria in 1997, 27 in 2008 naar 33 in 2011. Dit duidt ongetwijfeld op een toename in het oppervlakte aan struweel. Een opvallend aspect van het voorkomen buiten de Blanken Slikken is de sterke voorkeur van de Grasmus voor de dijk. Opslag van ruigtekruiden en plaatselijk enig (meidoorn)struweel creëert prima habitat voor de soort. Daarnaast werden enkele territoria nabij erven gevonden. Te verwachten valt dat de Grasmus de komende jaren in aantal verder zal toenemen op het eiland.

TUINFLUITER *Sylvia borin* 15

Weemoed:1 Weelde:1 Wildernis:13 Griendwei:0

De Tuinfluiter broedt in de noordelijke Delta vooral in kruidenrijke jong bos, op erven en plaatselijk in verruigde schorren en gorzen. Op Tiengemeten was de soort in het verleden een schaarse broedvogel van de Banken Slikken. Waarschijnlijk broedde

de soort ook op sommige erven maar hierover zijn weinig gegevens beschikbaar. In 2008 werden 40 paar Tuinfluiters vastgesteld op de Blanken Slikken en 11 binnendijks. In 2011 was het aantal binnendijks gestegen naar 15. Bij een verdere struweelontwikkeling zal de Tuinfluiter mogelijk nog toenemen, met name in het zuidoostelijke deel van de Wildernis.

ZWARTKOP *Sylvia atricapilla* 7
Weemoed:1 Weelde:0 Wildernis:6 Griendwei:0

Deze kenmerkende broedvogel van opgaand loofbos treft vooralsnog op Tiengemeten weinig geschikt habitat. Drie territoria werden in 2008 gevonden op erven. In 2011 was dat aantal gestegen naar zeven. Een verdere toename lijkt reëel, met name op plekken waar enige verbossing de ruimte krijgt, zoals in het zuidoostelijke deel van de Wildernis. Vergeleken met de Tuinfluiter verkiest de Zwartkop vooral plekken met wat hoger struweel.

TJIFTJAF *Phylloscopus collybita* 12
Weemoed:3 Weelde:2 Wildernis:7 Griendwei:0

Binnendijks is de Tjiftjaf flink toegenomen vergeleken met 2008. In dat jaar werden vier territoria geteld. In 2011 bedroeg het aantal hier 12. Een toename van het oppervlakte struweel zal hier aan ten grondslag liggen. Met name hoger opgaand struweel is in trek bij de Tjiftjaf. De erven spelen dan ook een belangrijke rol voor deze soort. Op de Blanken Slikken is hij overigens talrijker dan binnendijks.

FITIS *Phylloscopus trochilus* 25
Weemoed:1 Weelde:3 Wildernis:21 Griendwei:0

Nog sterker dan de qua uiterlijk gelijkende Tjiftjaf is de Fitis binnendijks op Tiengemeten toegenomen. In 2008 werden acht territoria vastgesteld, hoofdzakelijk op erven. In 2011 waren het er al 25. Struweelvorming in met name het zuidoostelijke deel van de Wildernis zal hiermee te maken hebben. Vergeleken met de Tjiftjaf neemt de Fitis ook genoeg met lager struweel. Naar verwachting zal de soort nog verder toenemen de komende jaren.

GRAUWE Vliegenvanger *Muscicapa striata* 1
Rode Lijst: gevoelig

Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:1 Griendwei:
De Grauwe Vliegenvanger is in de noordelijke Delta vooral een vogel van grote erven en stedelijk groen. Op Tiengemeten was de soort waarschijnlijk een schaarse, maar regelmatige broedvogel van erven, getuige de drie in 1997 in dit habitat vastgestelde territoria. In zowel 2008 als 2011 kon slechts één territorium worden vastgesteld. Landelijk gezien staat deze soort onder druk; hij prijkt dan ook op de Rode Lijst. Het is maar de vraag of de soort zich op Tiengemeten weet te handhaven. De hoeveelheid geschikt habitat is immers klein.

BAARDMAN *Panurus biarmicus* 0

In 1978 zouden er tien paren van deze in rietlanden rond het Haringvliet schaarse broedvogel op het eiland hebben gebroed (Archief NM). Dit betreft de enige indicatie van broedende Baardmannen op Tiengemeten. Net als in 2008 werd de soort in 2011 niet als broedvogel aangetroffen. Bij een verdere ontwikkeling van het rietland valt een vestiging van de Baardman op Tiengemeten niet uit te sluiten.

PIMPELMEES *Cyanistes caeruleus* 3
Weemoed:1 Weelde:1 Wildernis:1 Griendwei:0

De Pimpelmees is een marginale broedvogel op Tiengemeten. Gebrek aan broedgelegenheid in combinatie met de mate van isolatie van het weinige geschikte habitat speelt de soort ongetwijfeld parten, al zal er vermoedelijk wel met enige regelmaat op erven gebroed zijn. In het voorjaar van 2008 werden twee territoria vastgesteld in tuinen en erven en in 2011 drie. Dit is exclusief het reislustige broedpaar dat een nestkast op de pont uitkoos en meermalen per dag de overtocht naar Tiengemeten maakte.

Figuur 17. Een paar Pimpelmezen bracht jongen groot in een nestkast op de pont en maakte zodoende meermalen per dag de overtocht.

KOOLMEES *Parus major* 8
Weemoed:1 Weelde:1 Wildernis:6 Griendwei:0

Net als de Pimpelmees zijn Koolmezen dun gezaaid op Tiengemeten. Een verschil is dat de Koolmees wel als broedvogel op de Blanken Slikken is vastgesteld: in de periode 2002-2007 werden hier 7 territoria vastgesteld. Het is onduidelijk waarom de soort hier in 2008 geheel ontbrak: de condities lijken er niet slechter op geworden. Op de verruigde gorzen van de Korendijkse Slikken en de Beninger Slikken is de Koolmees eveneens in lage dichtheden aanwezig. Binnendijks op Tiengemeten werd de Koolmees in 2008 op een vijftal locaties in tuinen en erven vastgesteld. In 2011 was het aantal hier toegenomen naar acht.

WIELEWAAL *Oriolus oriolus* 0

Rode Lijst: gevoelig

Deze kenmerkende broedvogel van opgaand loofbos is in de noordelijke Delta een schaarse en in aantal afnemende broedvogel, met name van populierenbossen. Op Tiengemeten werden in 1992 en 1997 één, respectievelijk twee territoria vastgesteld op grote erven. De inventarisaties van 2008 en 2011 leverden geen waarnemingen op.

EKSTER *Pica pica* 4

Weemoed:1 Weelde:2 Wildernis:1 Griendwei:0

De Ekster was op Tiengemeten een schaarse broedvogel van erven en populierenaanplant langs wegen en dijken en zeer plaatselijk van het struweel op de Blanken Slikken. Ondanks het verdwijnen van veel populieren lijkt de Ekster zich op Tiengemeten te handhaven. Het aantal daalde wel van zeven in 2008 naar vier in 2011. Opvallend was dat deze zich alle bevonden in de noordelijke helft van het eiland, ver van de Blanken Slikken vandaan.

KAUW *Corvus monedula* 35

Weemoed:4 Weelde:12 Wildernis:19 Griendwei:0

De Kauw was op Tiengemeten waarschijnlijk een geregelde broedvogel van boerderijen en woonhuizen. In het archief van Natuurmonumenten zijn slechts enkele gevallen uit 1992 bekend; bij de binnendijkse kartering in 1997 werd de soort niet onderzocht. In 2008 bleek een substantieel deel van de bebouwing een of meerdere paren Kauwen te herbergen. De meeste Kauwen broedden in schoorstenen. In totaal werden binnendijks 20 territoria geteld. Voor zover bekend zijn er buitendijks nooit broedgevallen van de soort vastgesteld. In 2011 bedroeg het aantal binnendijks 35 territoria. Er lijkt dus sprake van een flinke toename. De soort houdt zich hoofdzakelijk op rond bebouwing maar bezoekt ook de akkers van de Weemoed.

ZWARTE KRAAI *Corvus corone* 9

Weemoed:1 Weelde:1 Wildernis:6 Griendwei:1

Net als de Ekster is de Zwarte Kraai pas in het laatste kwart van de vorige eeuw een gewone broedvogel van bebouwing en erven in de noordelijke Delta geworden. Waarschijnlijk was de soort ten gevolge van jacht nog lange tijd erg schaars. In 2008 werden verspreid over het eiland 15 broedparen opgemerkt. Nesten werden zowel op erven en kleine buitendijkse bosjes als in solitaire bomen en opgaand struwelen op de Blanken Slikken gevonden. In dit gebied is de Zwarte Kraai een nestleverancier voor de Buizerd en mogelijk ook voor de Ransuil. Foeragerende Zwarte Kraaien konden over het hele eiland worden waargenomen. In 2011 bleek dit beeld nauwelijks te zijn gewijzigd en werden binnendijks negen territoria vastgesteld, waarvan zes in de Wildernis.

SPREEUW *Sturnus vulgaris* 6

Weemoed:0 Weelde:3 Wildernis:3 Griendwei:0

De Spreeuw was op Tiengemeten een broedvogel van erven en populierenaanplant langs wegen en dijken. In 1992 werden hier door R. Burgmans 36 territoria geteld. Buitendijks heeft de soort voor zover bekend nooit gebroed. In 2008 werden nog negen territoria vastgesteld. Veel paren verkozen een holte in een populier als broedplaats. Door het verdwijnen van veel populieren is de potentie aan geschikte broedplaatsen ongetwijfeld afgenomen, maar te verwachten valt dat de soort zich voorlopig met name op de erven zal kunnen handhaven. In 2011 werden nog zes territoria geteld. Landelijk gezien gaat het de soort de laatste jaren als broedvogel ook niet voor de wind. Vanaf eind mei bereiken groepen – voornamelijk juveniele – Spreeuwen van elders het eiland om te foerageren.

HUISMUS *Passer domesticus* 0

Rode Lijst: gevoelig

De Huismus was voorheen op Tiengemeten ongetwijfeld een geregelde broedvogel van de erven en het dorp. De enige aantalsindicatie van voor 2008 stamt uit 1992, toen hier 23 paren geteld werden (R. Burgmans, Archief Natuurmonumenten). In 2008 waren nog negen territoria aanwezig, vier in het dorp en de rest verspreid over verschillende erven. In 2011 bleek de soort geheel verdwenen; de enige mussen die op het eiland werden waargenomen waren Ringmussen. Waarschijnlijk is de Huismus door de afgenomen bedrijvigheid van het eiland verdwenen.

RINGMUS *Passer montanus* 8

Rode Lijst: gevoelig

Weemoed:2 Weelde:5 Wildernis:1 Griendwei:0

Deze broedvogel van landelijk gebied is zowel in de noordelijke Delta als landelijk in aantal afgenomen. Op Tiengemeten was de soort ongetwijfeld een broedvogel van erven, maar in de archieven zijn alleen enkele territoria uit 1992 te vinden. Voor zover bekend heeft de soort nooit gebroed op de Blanken Slikken. Bij de binnendijkse kartering in 1997 werd de Ringmus niet onderzocht. In 2008 werden 11 paar Ringmussen geteld op het eiland, waarvan 10 op erven. In 2011 werden acht territoria aangetroffen. Er lijkt dus sprake van een lichte afname. Opvallend is wel dat de Ringmus zich wel heeft weten te handhaven, terwijl de Huismus is verdwenen. De Ringmus lijkt zich – net als elders in Nederland – meer thuis te voelen in ‘buitengebieden’ dan de Huismus. Vermoedelijk zal de Ringmus zich voorlopig als broedvogel op het eiland weten te handhaven.

VINK *Fringilla coelebs* 4

Weemoed:0 Weelde:0 Wildernis:4 Griendwei:0

De Vink is de afgelopen kwart eeuw in de

noordelijke Delta toegenomen als broedvogel, samenhangend met een toename aan bosaanplant. Onduidelijk is of de soort vóór 2008 al broedde op Tiengemeten: in de archieven is geen enkel geval te vinden. Gezien het voorkomen van de soort op grotere erven in de Hoeksche Waard en op Flakkee wordt het onwaarschijnlijk geacht, dat de Vink op Tiengemeten volledig ontbrak. In 2008 werden in ieder geval zes territoria vastgesteld, drie op erven en nog eens drie in de populieren op de dijk tussen de zuidelijke Wildernis en de Blanken Slikken. In 2011 bedroeg het aantal hier nog vier.

GROENLING *Chloris chloris* **1**
Weemoed:1 Weelde:0 Wildernis:0 Griendwei:0

In de noordelijke Delta is de Groenling vooral een broedvogel van erven en stedelijk groen, die voorts incidenteel tot broeden komt in verruigd buitendijks gebied. De enige aanwijzing voor het broeden van de Groenling op Tiengemeten bestaat uit de melding van vier territoria in de polder in 1992. Buitendijks is de soort nooit als broedvogel vastgesteld. In 2008 kon de Groenling niet als broedvogel worden teruggevonden op Tiengemeten, maar in 2011 werd wel één territorium aangetroffen. In de erfbeplanting bij de herberg op de oostpunt van het eiland werd een zingend mannetje waargenomen. Of hier daadwerkelijk gebroed werd bleef onduidelijk.

PUTTER *Carduelis carduelis* **15**
Weemoed:1 Weelde:3 Wildernis:11 Griendwei:0

Deze in de Delta toegenomen broedvogel van opgaand geboomte in (half)open landschap was in de jaren negentig op Tiengemeten een gewone broedvogel van erven en van het dorp, getuige de 21 binnendijks getelde territoria in 1997. In 2008 werden binnendijks slechts vijf broedparen geteld, een duidelijke afname. Opvallend genoeg ging het in 2011 weer om 15 territoria. Het aantal vertoont dus aanzienlijke fluctuaties. Het is onduidelijk wat de verklaring daarvoor is. Gezien de rijkdom aan distels en andere ruigtekruiden, met name aan de dijken, is de kans groot dat de Putter zich als broedvogel op Tiengemeten zal kunnen handhaven.

KNEU *Carduelis cannabina* **26**
Rode Lijst: gevoelig

Weemoed:0 Weelde:1 Wildernis:25 Griendwei:0
 Deze broedvogel van stedelijk groen en struweel in het buitengebied is in de afgelopen kwart eeuw zowel in de noordelijke Delta als landelijk in aantal afgenomen. Op Tiengemeten was de soort een regelmatige broedvogel van erven en in mindere mate van de Blanken Slikken. In 2008 bedroeg het aantal binnendijks negen territoria, tegenover 26 in 2011. Met name langs de randen van het gebied werd de soort in 2011 aangetroffen, waarbij opvallend was dat hij in het oostelijke deel van het eiland een stuk zeldzamer was dan in het westelijke

deel. De rijkdom aan zaadrijke kruiden op de dijken en in de Weelde en de Wildernis, in combinatie met broedgelegenheid op de Blanken Slikken, moet het de Kneu mogelijk maken om zich te handhaven op Tiengemeten.

ROODMUS *Carpodacus erythrinus* **0**
 Deze in landelijk opzicht schaarse soort werd tijdens de broedvogelkartering van 2011 niet aangetroffen. Wel was er op 11 juni 2011 een melding van een zingende vogel nabij de herberg (Floor Arts, Waarneming.nl). Vermoedelijk betrof dit een doortrekker. Vervolgwaarnemingen bleven immers uit.

RIETGORS *Emberiza schoeniclus* **87**
Weemoed:1 Weelde:42 Wildernis:44 Griendwei:1

Deze kenmerkende broedvogel van riet en rietruigte broedt in de noordelijke Delta talrijk op buitendijks rietland en op verruigde gorzen en platen. Op Tiengemeten is de Rietgors al lange tijd een talrijke buitendijkse broedvogel, die binnendijks een stuk schaarser was. Tellingen van de Rietgors op de Blanken Slikken wijzen op een dalende tendens. In 2008 konden nog 88 territoria worden opgetekend op de Blanken Slikken. Het lijkt erop, dat de Rietgors te lijden heeft van dezelfde problemen als de Blauwborst: een te ver voortgeschreden verruiging in combinatie met een afname van puur rietland. De afname op de Blanken Slikken wordt niet weerspiegeld door de landelijke trend, die sinds 1990 juist redelijk positief is. Een duidelijke toename is op Tiengemeten wel binnendijks op te merken. In 1997 werden hier negen territoria gevonden, in 2008 75 en in 2011 87. Met name de snelle opmars van door riet en guldenroede gedomineerde vegetaties in de Wildernis werd door de Rietgors gewaardeerd. De soort kwam algemeen voor langs de paden die het gebied hier doorkruisen. De toekomst van de Rietgors op het eiland ziet er dan ook behoorlijk zonnig uit, al blijft de vraag of de negatieve buitendijkse trend nog te keren valt.

6. Conclusies en aanbevelingen

In het voorjaar van 2011 zijn in opdracht van Natuurmonumenten alle soorten broedvogels in een omvangrijk deel van het midden in het Haringvliet gelegen Tiengemeten gekarteerd. In dit rapport worden de resultaten van deze kartering gepresenteerd en vergeleken met oudere broedvogelgegevens, zoals van een vergelijkbare kartering uit 2008 (Vergeer & Sluijter 2008).

De herinrichting van het voormalige landbouweiland was ten tijde van de grootschalige kartering uit 2008 vrijwel voltooid; de destijds verzamelde gegevens kunnen derhalve beschouwd worden als een 'nulsituatie' van Tiengemeten in zijn nieuwe hoedanigheid van grootschalig natuurgebied. De inventarisatie beoogde een beeld te geven van de stand van zaken voor broedvogels. De inventarisatie van 2011 geeft inzicht in de veranderingen die sindsdien zijn opgetreden. Drie jaar lijkt wellicht kort, maar zoals de resultaten hebben aangegeven zijn tal van interessante verschuivingen waar te nemen.

Ten opzichte van 2008 is het aantal territoria binnendijks fors toegenomen van 1.726 in 2008 naar 2.037 in 2011. Deze cijfers maken duidelijk dat veel broedvogels hun weg naar de nieuw ingerichte binnendijkse gebieden reeds gevonden hebben. Tabel 8 geeft een overzicht van de in 2008 en 2011 op Tiengemeten broedende vogelsoorten die speciaal van belang zijn omdat ze als aanwijsoort (vanwege hun status als broedvogel) fungeren voor het Natura 2000-gebied Haringvliet, waar Tiengemeten deel van uitmaakt, dan wel omdat ze vermeld worden op de Rode Lijst van Nederlandse broedvogels. Wat hierin opvalt is dat het aantal territoria van deze selectie van soorten een afname vertoont; in 2008 werden binnendijks 503 territoria vastgesteld, tegen 388 in 2011. Voor een belangrijk deel wordt deze afname verklaard door het nagenoeg verdwijnen van de Kluut op Tiengemeten. Deze pioniersoort heeft slechts tijdelijk geprofiteerd van de natuurontwikkeling – een beeld dat past bij deze soort. Daar tegenover staat de toename van Rietzanger in 2011 en het verschijnen van twee bedreigde Rode Lijst-soorten, namelijk Roerdomp en Watersnip.

Tabel 8. overzicht van in 2008 en 2011 op Tiengemeten vastgestelde Natura 2000-soorten (aanwijsoort broedvogel Haringvliet) en Rode Lijst-soorten (status: 1=gevoelig, 2=kwetsbaar, 3=bedreigd). Tot =Totaal aantal territoria, Wm=Weemoed, Gr=Griendwei, We=Weelde, Wi=Wilderni.

Soort	Tot 2008	Tot 2011	RL	N2000	Wm 2008	Wm 2011	Gr 2008	Gr 2011	We 2008	We 2011	Wi 2008	Wi 2011
Roerdomp	0	2	3		0	0	0	0	0	2	0	0
Wintertaling	12	5	2		0	0	0	0	2	3	10	2
Zomertaling	11	17	2		0	0	1	5	3	11	7	1
Slobeend	24	36	2		1	1	3	3	5	22	15	10
Mid. Zaagbek	0	1	1		0	0	0	0	0	0	0	1
Br. Kiekendief	1	2		x	0	1	0	0	0	1	1	0
Porseleinhoen	3	3	2		0	0	0	0	0	3	3	0
Kwartelkoning	1	0	2		0	0	0	0	0	0	1	0
Steltkluut	4	3	1		0	0	0	2	4	1	0	0
Kluut	125	4		x	0	0	0	0	96	0	29	4
Bontbekplevier	0	1	1	x	0	0	0	0	0	0	0	1
Watersnip	0	1	3		0	0	0	1	0	0	0	0
Grutto	18	14	1		2	2	6	3	6	2	4	7
Tureluur	42	31	1		1	1	3	5	16	7	22	18
Zwartkopmeeuw	1	0		x	0	0	0	0	1	0	0	0
Visdief	1	0	2	x	0	0	0	0	1	0	0	0
Dwergstern	1	1	2	x	0	0	0	0	1	0	0	1
Koekoek	1	1	2		0	0	0	0	0	0	1	1
Kerkuil	1	2	2		0	0	0	0	0	2	1	0
Ransuil	1	0	2		1	0	0	0	0	0	0	0
Veldleeuwerik	91	58	1		6	3	6	4	28	16	51	35

Soort	Tot 2008	Tot 2011	RL	N2000	Wm 2008	Wm 2011	Gr 2008	Gr 2011	We 2008	We 2011	Wi 2008	Wi 2011
Boerenzwaluw	29	15	1		0	4	0	0	14	8	15	3
Graspieper	27	9	1		2	0	6	0	6	0	13	9
Gele Kwikstaart	5	2	1		1	0	0	0	1	0	3	2
Blauwborst	29	14		x	0	0	1	0	8	3	20	11
Rietzanger	44	131		x	0	7	1	0	4	53	39	71
Spotvogel	1	2	1		0	0	0	0	0	0	1	2
Gr. Vliegenvanger	1	1	1		0	0	0	0	0	0	1	1
Huismus	9	0	1		2	0	0	0	4	0	3	0
Ringmus	11	8	1		0	2	0	0	6	5	5	1
Kneu	9	26	1		0	0	0	0	3	1	6	25
Totaal	503	388										

Het Haringvliet is aangewezen als Natura 2000-gebied, onder meer vanwege het belang van het gebied voor een tiental soorten broedvogels (zie tabel 9). Binnendijks werden in 2011 de volgende daarvan aangetroffen: Bruine Kiekendief (twee), Kluut (vier), Bontbekplevier (een), Dwergstern (een), Blauwborst (14) en Rietzanger (131). De sterke afname van de Kluut en de toename van de Rietzanger ten opzichte van 2008 passen in het beeld van de vegetatieontwikkeling; Kluten houden van spaarzaam begroeide terreinen en Rietzangers van riet en ruigte. Het aantal Blauwborsten

bleef opmerkelijk laag; wellicht weet deze soort in de nabije toekomst te profiteren van de natuurontwikkeling.

Op Tiengemeten broedden in 2011 binnendijks 22 soorten die vermeld staan op de Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels; een zelfde aantal als in 2008. Dat is een bijzonder hoog aantal. Twee nieuwkomers waren de bedreigde Roerdomp en Watersnip. De overige soorten hebben de status gevoelig of kwetsbaar.

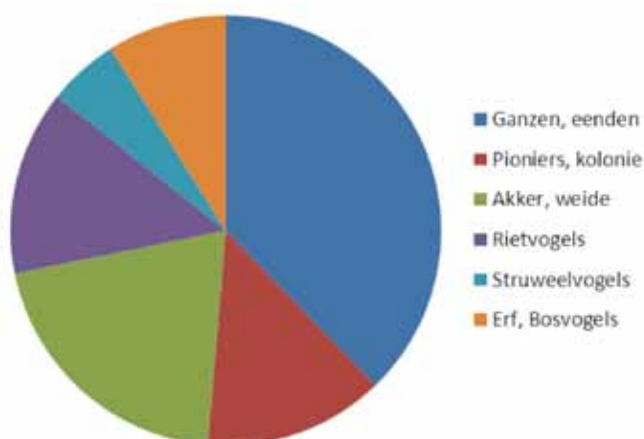
Tabel 9. Doelstellingen (omvang broedpopulatie in paren) voor in kader van Natura 2000 aangewezen broedvogels in het Haringvliet. Doelstelling is op niveau Haringvliet of op niveau van gehele Delta. Aantallen op Tiengemeten in 2008 en 2011 betreffen binnendijkse gebieden die in beide jaren werden onderzocht.

N2000 Soort	Haringvliet doel	Delta doel	Tiengemeten 2008	Tiengemeten 2011
Bruine Kiekendief	20		1	2
Kluut		2000	125	4
Bontbekplevier		100	0	1
Strandplevier		220	0	0
Zwartkopmeeuw		400	1	0
Grote Stern		4000	0	0
Visdief		6500	1	0
Dwergstern		300	1	1
Blauwborst	300		29	14
Rietzanger	420		44	131

Het is duidelijk dat de huidige broedvogelbevolking op Tiengemeten weinig meer lijkt op die van voor de natuurontwikkeling. Een vergelijking met de hier uitgevoerde kartering in 1997 (Vereijken 1998) bevestigt de ommekeer. Zeer tekenend is het nagenoeg verdwijnen van de voorheen zo talrijke Gele Kwikstaart. Ook opmerkelijk is dat een soort als Huismus zich met het verdwijnen van agrarische activiteiten niet langer weet te handhaven, terwijl de Ringmus – een soort die in mindere mate gebonden is aan menselijke activiteit – dat wel lukt. Een aantal van de reeds in 2008 vastgestelde afnames hebben doorgezet, bijvoorbeeld die van Boerenzwaluw. Daartegenover staat de komst van een groot aantal eerder niet aanwezige moerasvogels. Hieronder bevinden zich kwetsbare Rode Lijst-soorten als Wintertaling, Zomertaling en Porseleinhoen en – in 2011 – zelfs Roerdomp. Pioniersoorten als Kluut en de in dit geval ook onder die noemer te vangen Kokmeeuw bleken slechts kort in staat om te profiteren; anno 2011 zijn deze soorten alweer nagenoeg verdwenen. Een minder drastische maar vergelijkbare afname lieten Fuut, Meerkoet en Kievit zien.

Onderstaande figuren tonen de verschuiving die sinds 2008 heeft plaatsgevonden met betrekking tot de aantallen binnendijks vastgestelde soortgroepen. Opvallend is het veel grotere aandeel aan soorten die aan water gebonden zijn, zoals ganzen en eenden. Ook de soorten van riet en struweel zitten in de lift. De eerder genoemde pioniersoorten daarentegen zijn sterk afgenomen. De belangrijkste ‘stijgers’ zijn Grauwe Gans, Bergeend, Fitis en Rietzanger. De belangrijkste ‘dalers’ zijn Kluut, Kokmeeuw, Gele Kwikstaart en Kleine Plevier. Soorten die nieuw verschenen waren onder meer Brandgans, Roerdomp en Roodborsttapuit. Aan de andere kant van spectrum staan soorten die verdwenen, waaronder Huismus, Zwartkopmeeuw en Visdief.

Figuur 18. Relatieve verdeling naar soortgroep van het in 2008 vastgestelde aantal territoria. In totaal werden binnendijks 1.726 territoria vastgesteld.

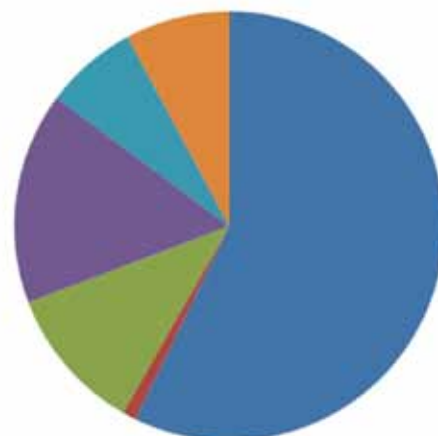
Ganzen, eenden en andere watervogels

Het relatieve aandeel van ganzen en eenden, aangevuld met futen, zwanen en Meerkoet, nam binnendijks toe van 38% in 2008 naar 57% in 2011. Deze toename is voor een belangrijk deel te danken aan de opmars van Grauwe Gans en Brandgans, maar ook de meeste andere soorten zijn in aantal gestegen. Het aantal Wilde Eenden is bijvoorbeeld ook meer dan verdubbeld. Twee soorten met juist een opvallende afname waren Fuut en Meerkoet. In alle deelgebieden is deze groep vertegenwoordigd, maar de Weelde en Wildernis herbergen de grootste aantallen. Daarbij valt op dat de ‘nattere’ soorten zoals futen en duikeenden vooral in de Weelde voorkomen en de ‘drogere’ zoals ganzen juist in de Wildernis. De plas-drasomstandigheden in de Griendweipolder zijn van belang voor kwetsbare soorten als Slobeend en Zomertaling. Naar verwachting zullen de meeste soorten zich de komende jaren hier goed kunnen handhaven of zelfs nog verder toenemen.

Pioniersoorten en kolonievogels

Het relatieve aandeel van pioniersoorten en kolonievogels (Steltkluut, Kluut, Kleine en Bontbekplevier, meeuwen, sterns en Oeverzwaluw) vertoonde een sterke afname van 14% in 2008 naar 1% in 2011. Dit is vooral het gevolg van het nagenoeg verdwijnen van kolonies van Kluut en Kokmeeuw. Veel van de soorten voelen zich thuis in een dynamisch en waterrijk milieu, waar zandbanken en spaarzaam begroeiende oevers – en de afwezigheid van predatoren – geschikt broedhabitat vormen. Dit was kort na de aanleg vooral te vinden in de Weelde en Wildernis. De voortschrijdende (natuurlijke) vegetatiesuccessie heeft veel van deze plekken inmiddels echter minder geschikt gemaakt. Lichtpuntje binnen deze groep is de vestiging van een, nog bescheiden, kolonie Oeverzwaluwen in de Griendweipolder.

Figuur 19. Relatieve verdeling naar soortgroep van het in 2011 vastgestelde aantal territoria. In totaal werden binnendijks 2.037 territoria vastgesteld.

Akker- en weidevogels

Het relatieve aandeel van typische akker- en weidevogels, waaronder Scholekster, Kievit, Grutto, Tureluur, vertoonde een forse afname van 20% in 2008 naar 11% in 2011. Over de gehele linie werden afnames geconstateerd, maar die van Kievit en Graspieper sprongen het meest in het oog. Naar verwachting zal de Weemoed zich ontwikkelen tot een belangrijke plek voor akkervogels en zal de Griendweipolder een belangrijk weidevogelgebied blijven. Het belang van de veel omvangrijkere Wildernis, waar ook veel van deze soorten voorkomen, is moeilijker te voorspellen. Bepalend is hoe de vegetatie en openheid zich hier zullen ontwikkelen; een te hoge vegetatie is voor veel soorten onaantrekkelijk. Aspecten als begrazing en concurrentie (door Schotse Hooglanders en door ganzen) kunnen hierbij een rol spelen. Ook verruiging door planten die kennelijk niet door hooglanders en ganzen worden gegeten, kan nadelig zijn.

Rietvogels

Het relatieve aandeel van rietvogels en moerasvogels, waaronder Bruine Kiekendief, rallen en verschillende soorten zangvogels, vertoonde een toename van 14% in 2008 naar 16% in 2011. Deze is grotendeels toe te schrijven aan de opmars van de Rietzanger, een soort die zich op Tiengemetten thuis voelt in relatief droge en verruigde terreindelen. Opvallend is dat een soort die zich graag ophoudt in vochtigere en minder verruigde rietvelden als de Kleine Karekiet in aantal vrijwel gelijk is gebleven. De Blauwborst, een liefhebber van rietland met enige wilgenopslag, is zelfs afgenomen. Riet- en moerasvogels zijn nu vooral goed vertegenwoordigd in de Weelde en in het zuidoostelijke deel van de Weemoed. Langs vaarten en sloten in de Griendweipolder komen ook hoge dichtheden voor. Het is waarschijnlijk dat deze groep de komende jaren zal toenemen als gevolg van de natuurlijke vegetatiesuccessie. Vooral de inrichting van de Weelde biedt hier goede mogelijkheden voor. De komst van de Roerdomp in 2011 maakt duidelijk dat het gebied voor deze soortgroep grote potenties heeft.

Struweelvogels

Het relatieve aandeel van struweelvogels – hoofdzakelijk bestaande uit kleine zangvogels – nam toe van 5% in 2008 naar 7% in 2011. Deze soortgroep komt voor in struikgewas op de drogere delen van het eiland, vooral langs dijken en erven. Met name in het zuidoostelijke deel van de Wildernis is geschikt habitat ontstaan. Het aantal Fitissen is hier bijvoorbeeld flink toegenomen en een soort als de Roodborsttapuit heeft zich er gevestigd. Opvallend is de afname van de Winterkoning, vermoedelijk samenhangend met verhoogde sterfte tijdens

voorgaande winterperiodes. Naar verwachting zal deze soortgroep de komende jaren verder toenemen, met name op de drogere delen van het eiland.

Erf- en bosvogels

Het relatieve aandeel erf- en bosvogels is vrijwel gelijk gebleven, namelijk 9% in 2008 tegenover 8% in 2011. Deze groep bevat soorten die gebonden zijn aan bomen, bijvoorbeeld voor nestgelegenheid, waaronder roofvogels, duiven, lijsters, Grauwe Vliegenvanger, mezen, kraaien, Spreeuw, Ringmus en vinken, en vogels die in of rond bouwwerken nestelen zoals Kerkuil, Boerenzwaluw en Witte Kwikstaart. Opvallend binnen deze groep is het verdwijnen van de Huismus. Daar tegenover staat dat de Turkse Tortel zich als nieuwkomer meldde. De komende jaren zijn binnen deze groep geen grote veranderingen te verwachten. Op termijn kan er op de drogere delen van het eiland bosvorming optreden. Wanneer dat gebeurt zullen veel van de genoemde soorten wel flink in aantal toenemen.

Figuur 20. Een nieuwkomer als de Brandgans was binnen enkele jaren na de natuurontwikkeling meteen goed vertegenwoordigd.

Voor pioniervogels van open terrein als plevieren en sterns lijkt op Tiengemetten op termijn niet veel ruimte te zijn. De voortschrijdende vegetatiesuccessie zal het eiland er voor deze soortgroep de komende jaren niet aantrekkelijker op maken. Op de lagere, 's winters onder water staande delen van de Weelde en Wildernis kan een aantal soorten zich mogelijk voor langere tijd handhaven, maar de kans op een geregelde aanwezigheid van grote kolonies sterns en zilte pioniers als Strandplevier lijkt voorsnog gering. Daar staat tegenover dat soorten van riet en moeras de komende jaren waarschijnlijk steeds beter aan hun trekken zullen komen. Welke soorten zich precies zullen thuis voelen hangt af van hoe de vegetatie zich ontwikkelt; rietvelden in of langs water trekken andere soorten aan dan wat drogere en ruigere vegetaties. Bij verdere ontwikkeling

van waterriet zullen de vestigingskansen voor schaarse soorten als Roerdomp, Snor en Baardman toenemen. De kans op vestiging van kolonies van verschillende soorten (zilver)reigers en soorten als Lepelaar is bepaald niet denkbeeldig. Van groot belang is dan wel dat de voedselsituatie goed blijft, maar daarvoor zijn met de huidige waterhuishouding van het gebied goede condities gecreëerd. Ook de ontwikkeling van bomen en struiken op moeilijk toegankelijke plekken is van belang in verband met nestgelegenheid. Voorts zijn de Weelde en Wildernis zeer rijk aan voedsel voor een aantal soorten eenden, waaronder Rode Lijstsoorten als Wintertaling, Zomertaling en Slobeend, die ten opzichte van 2008 opvallend toenamen. Ook voor deze soorten ziet de toekomst op het eiland er rooskleurig uit. Voor akker- en weidevogels spelen respectievelijk de Weemoed en de Griendweipolder een belangrijke rol. Op veel andere plekken speelt de vegetatieontwikkeling deze bodembroeders niet in de kaart. Naar verwachting zullen akkervogels als Scholekster, Kievit, Veldleeuwerik en Gele Kwikstaart zich blijven thuis voelen of wellicht nog toenemen in de Weemoed. Voor weidevogels en soorten die van plas-drasomstandigheden houden zoals Slobeend, Zomertaling en Tureluur speelt de Griendweipolder een belangrijke rol. De waarde van dit gebied voor weidevogels werd in 2011 ook bevestigd door de aanwezigheid van de bedreigde Watersnip. De kans op broedgevallen van ornithologische verrassingen zoals Steltkluut, moerassterns als Zwarte en Witvleugelstern of wellicht Kleinst Waterhoen zegt veel over de potenties van Tiengemeten.

Een belangrijk aspect is de aantalsontwikkeling van de Grauwe Gans op Tiengemeten. Sinds de natuurontwikkeling is de soort met enkele honderden paren vertegenwoordigd. Vergeleken met 2008 is duidelijk geworden dat ook het binnendijkse deel prima broedhabitat herbergt. Dit zal de komende jaren nog wel zo blijven. Het broedsucces in 2011 lag ook beduidend hoger dan in 2008. De komst van de Brandgans past ook goed in het beeld van Tiengemeten als 'ganzeneiland'. Het is zaak om de ganzenpopulatie de komende jaren goed te volgen. Ganzen worden immers niet door iedereen als aanwinst voor de Nederlandse natuur beschouwd. Veel boeren ondervinden schade aan gewassen en daarom wordt op verschillende fronten getracht om de populaties niet al te zeer te laten groeien. Aanbevolen wordt om specifiek aandacht te schenken aan het broedsucces en aan het volgen van ouders met pullen op en rond het eiland.

De komende jaren zullen waarschijnlijk veel veranderingen optreden in de broedvogelpopulatie van Tiengemeten. Interessante aspecten van het beheer die van invloed kunnen zijn op de broedvogels

zijn begrazing (intensiteit en locatie), recreatie (zonerings), vegetatieontwikkeling (bijvoorbeeld van guldenroede en riet) en waterstand (hoogte en timing, invloed van zout water bij gedeeltelijke openzetting van Haringvlietsluizen). Om de ontwikkeling binnen broedvogels goed te volgen wordt geadviseerd om de broedvogelpopulatie de komende jaren op de volgende wijze te volgen:

- Jaarlijks monitoren van alle soorten in drie ca. 50 hectare metende representatieve telgebieden in respectievelijk Wildernis, Weelde en Blanken Slikken. Van belang daarbij is dat de grenzen van deze plots vooraf goed worden vastgelegd. Deze telgebieden zouden door vrijwilligers met (ruime) ervaring met de BMP-methode geteld kunnen worden.
- Jaarlijks middels gerichte telacties monitoren van alle kolonievogels en zeldzame soorten, op de wijze zoals beschreven in de SOVON-handleiding (van Dijk & Boele 2011).
- Om de drie tot zes jaar een volledige, dekkende kartering van alle soorten volgens de BMP-methodiek. Gezien de te verwachten snelle ontwikkeling van het gebied is een hoge frequentie voorlopig noodzakelijk. Later kan de frequentie mogelijk terug naar eens in de zes tot tien jaar.

Figuur 21. Begrazing door Schotse Hooglanders vormt een belangrijk onderdeel van het beheer op Tiengemeten. De intensiteit en locaties zijn van invloed op de vestigingsmogelijkheden van verschillende soorten broedvogels.

Figuur 22. In 2011 kwamen al regelmatig Lepelaars foerageren op Tiengemeten. Wellicht zullen ze hier in de toekomst ook broeden.

Literatuur

- BEUSEKOM R. VAN, HUIGEN P., HUSTINGS F., DE PATER K. & THISSEN J. 2005. Rode Lijst van de Nederlandse Broedvogels. Tirion. Zeist.
- BOELE A., VAN BRUGGEN J., VAN DIJK A.J., HUSTINGS F., VERGEER J.W., BALLERING L. & PLATE C.L. 2012. Broedvogels van Nederland in 2010. SOVON-rapport 2012/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VAN DIJK A.J. & BOELE A. 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VAN DIJK A.J., BOELE A., HUSTINGS F., KOFFIJBERG K. & PLATE C.L. 2008. Broedvogels in Nederland in 2006. SOVON-monitoringrapport 2008/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- ENS B.J., AARTS B., HALLMANN C., OOSTERBEEK K., SIERDSEMA H., SLATERUS R., TROOST G., VAN TURNHOUT C., WIERSMA P., NIENHUIS J. & VAN WINDEN E. 2011. Scholeksters in de knel: onderzoek naar de oorzaken van de dramatische achteruitgang van de Scholekster in Nederland. SOVON-onderzoeksrapport 2011/13. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- HUNTLEY B., GREEN R.E., COLLINGHAM Y.C. & WILLIS G. 2007. A climatic atlas of European breeding birds. Lynx Edicions, Barcelona.
- KLEMMANN M. 2008. Flora- en faunaonderzoek gemeente Hellevoetsluis, deel II: Vogels.
- SOVON-inventarisatierapport 2008/29. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- LUITWIELER M., MESKER C., STRUCKER R. & VERKERK J. 1999. Vogels van de Hoekse Waard. Vereniging het Hoeksche Waards Landschap. Oud-Beijerland.
- SLATERUS R., DE BOER V. & MUUSSE T. 2011. Broedvogels van Nationaal Park de Biesbosch in 2010. SOVON-inventarisatierapport 2011/08. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VEREIJKEN J. 1998. De broedvogels van het binnendijkse deel van het eiland Tiengemeten in 1997. SOVON-inventarisatierapport 1998/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland. Beek-Ubbergen.
- VERGEER J.W. & SLUIJTER T.C.J. 2006. Broedvogels van de Esscheplaat, Zeehondenplaat en Sasseplaat-West & van de APL-polder in 2006. SOVON-inventarisatierapport 2006/10. SOVON Vogelonderzoek Nederland. Beek-Ubbergen.
- VERGEER J.W. & SLUIJTER T.C.J. 2008. Broedvogels van Tiengemeten in 2008. SOVON-inventarisatierapport 2008/22. SOVON Vogelonderzoek Nederland. Beek-Ubbergen.

Bijlagen

Bijlage I   Verspreidingskaarten vastgestelde broedvogels 2011

In deze bijlage worden per soort verspreidingskaarten van alle in het voorjaar van 2011 op Tiengemeten vastgestelde territoria gepresenteerd. Voor een overzicht van de aantallen per deelgebied en een beschrijving van de soorten wordt verwezen naar hoofdstuk 4.

SOVON Vogelonderzoek Nederland
Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

In het voorjaar van 2011 zijn in opdracht van Natuurmonumenten alle soorten broedvogels in een omvangrijk deel van het midden in het Haringvliet gelegen Tiengemeten gekarteerd. In dit rapport worden de resultaten van deze kartering gepresenteerd en vergeleken met oudere broedvogelgegevens, zoals van een vergelijkbare kartering uit 2008. Tiengemeten heeft de laatste jaren een opvallende metamorfose ondergaan; was er voorheen volop ruimte voor landbouw, nu staat het eiland in het teken van natuurontwikkeling. Het is duidelijk dat de huidige broedvogelbevolking weinig meer lijkt op die van voor de herinrichting. En ook in de laatste drie jaren zijn tal van interessante ontwikkelingen zichtbaar. Ten opzichte van 2008 is het aantal territoria binnendijs fors toegenomen. Bovendien hebben enkele pioniersoorten inmiddels plaats gemaakt voor riet- en moerasbewoners. De sterke toename van een soort als Rietzanger past in dat beeld. Het verschijnen van enkele kwetsbare en bedreigde soorten, zoals Roerdomp, bevestigt het belang van dit bijzondere natuurgebied.